

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2022

KANSALLINEN METATIETOVARANTO MELINDA PROJEKTISUUNNITELMA VUODELLE 2022	1
VERSIONHISTORIA.....	2
SANASTO.....	2
YLEISKUVA	4
PROJEKTIN TAVOITE JA TAHTOTILA 2024.....	5
PROJEKTIN TEHTÄVÄT JA AIKATAULUT.....	9
PROJEKTIN LOPPUTULOKSET	13
PROJEKTIN HYVÄKSYMISKRITEERIT.....	13
PROJEKTIN LIIKETOIMINTAPERUSTE	13
PROJEKTIN SISÄLTÖ.....	14
PROJEKTIN RAJAUS	18
PROJEKTIN YMPÄRISTÖ	20
KESKEISET TOIMIJAT JA SIDOSRYHMÄT.....	20
LOPPUTULOKSEN YMPÄRISTÖ	21
RIIPPUVUUDET MUISTA PROJEKTEISTA.....	21
PROJEKTIORGANISAATIO JA RESURSSIT	22
OHJAUSMENETTELYT	22
PROJEKTIN ROOLIT JA VASTUUT	23
PROJEKTIORGANISAATIO KANSALLISKIRJASTOSSA	24
MELINDAN TALONMIES	25
MELINDAN ASIAKASTOIMINNOT JA -TUKI.....	25
PROJEKTIN SUORITUSTAPA JA TYÖMENETELMÄT.....	26
DOKUMENTOINTI JA TYÖMENETELMÄT	26
LAADUNVARMISTUS	27
PROJEKTIN SEURANTA.....	27
MUUTOKSEN HALLINTA	28
VIESTINTÄ.....	29
PROJEKTIRAKENNE JA TYÖPAKETIT	29
TYÖPAKETTIMALLIN PERIAATTEET	29
KAMPANJAT JA KEHITYSOHJELMAT	32
PROJEKTIN RISKIT JA NIIHIN VARAUTUMINEN	33
RISKIANALYYSI	33
YHTEENVETO RISKEISTÄ.....	35
LIITTEET:.....	36
LIITE 1: TYÖPAKETTISUUNNITELMAT JA EDISTYMISEN SEURANTA	36

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Versiohistoria

Tuloskauden 2013-2016 projektisuunnitelmat:

Versiot 1.0 - 4.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2012-2016
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Tuloskauden 2017-2020 projektisuunnitelmat:

Versiot 5.0 - 8.0 Hyväksytyt dokumentit sijaitsevat ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2017-2020\
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Projektisuunnitelma vuodelle 2021:

25.11.2020 versio 9.0 Hyväksytty dokumentti sijaitsee ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2021-2024\
sekä Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Projektisuunnitelma vuodelle 2022:

26.11.2020 versio 10.0 Vuoden 2022 projektisuunnitelma jakoon
projektiryhmä, lähiohjausryhmä, Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä

Dokumentti sijaitsee ryhmähakemistossa:
P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2021-2024\
sekä käsittelyn jälkeen Melinda-wikissä:
<https://www.kiwi.fi/display/melinda/Suunnitelmat+ja+raportit>

Sanasto

Sanastossa on käytetty lähteenä Kansalliskirjaston (KK) Kirjastoverkkopalveluiden hankkeiden yhteistä sanastoa.

Melinda:

Palvelu kokoaa kirjastoaineistojen kuvailevat metatiedot yhteen paikkaan ja tarjoaa ne hyödynnettäviksi yhdestä paikasta. Se liittyy kirjastot kansalliseen metatietojen tuottamisympäristöön. Kirjastoammattilainen saa käyttöönsä välineet, joilla osallistua kirjastojen yhteisen metatietovarannon tiedontuotantoon ja tietojen hyödyntämiseen omassa ympäristössään.

Melinda (tietovaranto):

Yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille, joka kattaa tällä hetkellä noin 17 miljoonaa bibliografista tietuetta. Sisältö kuvataan MARC 21 -formaattissa. Melinda periytyy Lindasta, yliopisto- ja yhteiskirjastojen sekä eräiden erikoiskirjastojen yhteisluettelosta. Kirjastojen viitetietojen lisäksi se sisältää Suomen kansallisbibliografian ja -diskografian sekä Arto artikkelitietokannan tiedot. Vuosina 2012-2014 mukaan tulivat amk-kirjastot ja vuonna

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

2015 ensimmäinen yleinen kirjasto. Melindasta muodostuu vaiheittain suomalaisten kirjastojen yhteinen metatietovaranto.

Linda:

Yhteisluettelo, jossa oli viitetiedot Linnea2-konsortion kirjastojen (yliopisto- ja yhteiskirjastot, Eduskunnan kirjasto, Tilastokirjasto, Kansallisarkiston kirjasto ja Varastokirjasto) aineistoista.

Asteri:

Auktoriteettitietokanta, joka on integroitu Melindaan ja Finto-palveluun sekä tulevaisuudessa ehkä julkishallinnon yhteiseen nimitietopalveluun. Asteri kattaa toimijatiedot yhteisöistä ja henkilöistä sekä sanastot. Sen sisältöä on viime vuosina avattu vaiheittain avoimena datana Finto-palvelun kautta, viimeisimpänä Kanto - Kansalliset toimijanimet loppuvuodesta 2020.

Fennica:

Suomen kansallisbibliografia, suomalaisen julkaisutuotannon luettelo: se sisältää tietoja kirjoista vuodesta 1488 lähtien, lehdistä vuodesta 1771, sarjajulkaisuista, kartoista sekä audiovisuaalisesta ja elektronisesta aineistosta. Fennicassa on noin miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 12 000 uudella monografia- ja noin 900 jatkuvien julkaisujen nimekkeellä. Lisäksi tietovarannossa on uutuusluettelo sekä kansalliskokoelmasta puuttuvan kauno- ja tietokirjallisuuden luettelo. Fennica-kuvailutuotanto on tehty Melindassa vuodesta 2014 lähtien. Fennican kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään vuonna 2019.

Viola:

Suomen kansallisdiskografia ja nuottiaineiston kansallisbibliografia. Tietokantaan on tallennettu tiedot kotimaisista nuoteista vuodesta 1977 sekä kotimaisista äänitteistä vuodesta 1901. Violassa on yli miljoona luettelointitietuetta. Tietokanta karttuu vuodessa noin 55 000 tietueella. Violan kokoelmienhallinta siirtyi Fikka-järjestelmään ja kuvailutuotanto Melindaan vuonna 2019.

Arto/Artiva:

Arto oli kotimaisten artikkelien metatietovaranto. Arto yhdistyi Melindaan Voyager-järjestelmistä luopumisen yhteydessä. Artikkelien kuvailutyö tehdään Melindaan integroidun Artikkelien kuvailutyökalun avulla.

Aleph:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, joka toimii sekä metatietovaranto Melindan että auktoriteettitietokanta Asterin taustajärjestelmänä.

Voyager:

Ex Libriksen toimittama integroitu kirjastojärjestelmä, jota käytettiin Linnea2- ja AMKIT-konsortioiden kirjastoissa. Lisäksi Voyager toimi vuoteen 2019 asti Fennica-, Viola- ja Arto-tietovarantojen taustajärjestelmänä.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja ja Kansalliskirjasto ovat korvanneet paikalliset Voyager-järjestelmät Koha-järjestelmillä vuosien 2018-2019 aikana. Melinda ja Finna integroituvat paikallisten Koha-järjestelmien kanssa vastaavalla tavalla kuin Voyager-järjestelmien kanssa.

Fikka:

Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä, jossa hoidetaan Kansalliskirjaston kokoelmienhallintaa muun muassa Fennican ja Violan osalta. Kansalliskirjaston aineistojen kuvailua ei tehdä Fikkassa, vaan se tehdään Melindassa. Fikkan asiakasliittymänä toimii Finna.

Alma:

Ex Libriksen toimittama pilvipalveluna toimiva kirjastojärjestelmä. Joukko korkeakoulukirjastoja korvasi paikalliset Voyager-järjestelmät Almalla vuosien 2019-2020 aikana. Melinda ja Finna on integroitu myös Alma-järjestelmän kanssa.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Finto:

Kansallinen ontologiapalvelu Finto julkaisee ontologioita, joita voidaan käyttää eri sovelluksissa. Ontologioiden käyttöön tarjotaan selailun mahdollistava selainkäyttöliittymä sekä rajapinnat, joilla ontologiat voidaan kytkeä eri järjestelmiin.

Finna:

Finna-palvelussa kehitetään arkistojen, kirjastojen ja museoiden yhteistä verkkopalvelua. Siinä on kaksi erillistä palvelua: kansallinen näkymä ja organisaationäkymät, jotka ovat loppukäyttäjille tarkoitettuja verkkopalveluja.

VuFind:

VuFind on Villanovan yliopistossa kehitetty avoimen lähdekoodin asiakasliittymäohjelmisto, jota käytetään Finnassa.

Yleisten kirjastojen järjestelmät:

Yleisten kirjastojen käytössä on useita erilaisia kirjastojärjestelmiä.

Aurora:

Yleisten kirjastojen käyttämä Axiellin toimittama selaimella käytettävä ja MARC 21 -formaattia tukeva kirjastojärjestelmä. Järjestelmä on käytössä useissa Melindassa jo olevissa ja Melindaan mukaantuloa suunnittelevissa kirjastoissa/kimpoissa.

Koha:

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä. Koha-Suomi Oy:ssä mukana olevat kunnat ylläpitävät ja kehittävät Koha-kirjastojärjestelmää yhteistyössä yleisten kirjastojen tarpeisiin. Koha-Suomen kuvailuympäristö Täti on integroitu Melindaan ja siten Koha-Suomen kirjastot ovat mukana Melindassa.

Sierra:

Pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoissa käytössä oleva Innovativen toimittama kirjastojärjestelmä.

Tietoa yllämaintuista sekä muista yleisten kirjastojen järjestelmistä (kuten Mikromarc) sekä erikoiskirjastojen eniten käyttämästä järjestelmästä (PrettyLib) löytyy alla olevan linkin takaa. Mikromarc-järjestelmän palveluntarjoaja on ostanut PrettyLibin vuoden 2018 vaihteessa. Axiell Oy on ostanut sittemmin PrettyLibin ja Mikromarcin.

<http://www.kirjastot.fi/fi/kirjastoala/kirjastojarjestelmat/#.VJQiXc8Ao>

Yleiskuva

Melinda on jatkuva ja vakiintunut Kansalliskirjaston Suomen kirjastoverkolle tarjoama palvelu, jonka puitteissa osa tehtävästä työstä on toistuvaa välttämätöntä järjestelmähuoltoa ja ylläpitoa sekä palvelun tukea, joilla varmistetaan Melindan toimivuus ja palvelun tuotantokäyttö. Tämän lisäksi Melinda laajenee ja kehittyä voimakkaasti, mihin liittyvä työ puolestaan organisoidaan projektimaisesti ja tehdään projektisuunnitelman mukaan. Iso osa Melinda-palvelun kehitystarpeista aiheutuu kuvailun ekosysteemin laajenemisen aiheuttamista tarpeista tai muista erilaisista kirjastojen toimintaympäristön muutoksista esimerkiksi tekniikan ja kuvailukäytäntöjen kehittyessä. Melindan tekniikan kehitys- ja ylläpitotarpeita tulee myös tilanteista, joissa Melindan palvelinympäristön tarjoaja CSC tai Helsingin yliopiston tietotekniikkakeskus tekevät muutoksia palveluissaan, joita Melinda hyödyntää. Erilaiset muutokset voivat vaatia suuren työmäärän, jolloin niiden läpivienti edellyttää tehokasta projektimaista toimintatapaa.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Projektin tavoite ja tahtotila 2024

Melinda kansallisen kuvailutuotannon ytimessä – yhteistyöllä tehokkuutta, laatua ja osaamisen jakamista

Tuloskaudella 2021-2024 tavoitteena on

- Kehittää ja hyödyntää automatisoituja ratkaisuja Melindan kuvailutiedon tuotantoympäristössä
- Kehittää Melindan teknistä arkkitehtuuria mahdollistaen asteittaisen siirtymisen linkittyvään metatietoon
- Varmistaa metatietoprosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus Melindan ja kirjastojen sekä eri toimijoiden välillä yhteistyöverkostojen ja kumppanuuksien avulla
- Laajentaa Melindan katetta ja kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä kirjastojen ja eri toimijoiden kanssa

Tuloskauden 2021-2024 tavoitteista johdetut vuosien 2021-2022 painopistealueet on kuvattu seuraavassa:

1) Kuvailuyhteistyön laajeneminen

Kansallisten tietokantojen kuten kansallisbibliografia Fennican ja kansallisdiskografia Violan bibliografiset tietueet on siirretty Melindaan, ja niiden kuvailutyö on keskitetty sinne, samoin artikkelitietokanta Arton. Melinda kattaa metatiedot monenlaisista kirjastoaineistoista, kuten monografiat, sähköiset aineistot, äänikirjat, opinnäytteet, artikkelit, kausijulkaisut, nuotit ja äänitteet, elokuvat, konsoli- ja lautapelit. Melindan auktoriteettitietokanta Asterissa ovat tekijätiedot yhteisöistä ja henkilöistä sekä sanastot.

Melindan kate korkeakoulukirjastojen osalta on hyvä. Kaikki kirjastot ovat mukana, ja kaikkia aineistotyyppisiä kuvaillaan Melindaan. Lisensoidut sähköiset aineistopakettit ovat haasteellisin ryhmä, sillä niiden osalta on usein rajoituksia tuoda metatietoa yhteiseen metatietovarantoon. Toisaalta näille ei myöskään kirjastoissa ole välitöntä kuvailutarvetta, koska aineistoja käytetään monesti vain SFX:n kautta. Tällöin niitä ei myöskään ole tarpeen tuoda Melindaan. eMelinda-kehittämissuunnitelman tuloksena yhä useampi kirjasto kuvailee sähköisiä aineistoja Melindaan. Korkeakoulukirjastojen järjestelmämuutosten jälkeen joudutaan seuraamaan, jatkuuko positiivinen kehityssuunta edelleen.

Yleisten kirjastojen osalta vuosien 2020-2021 liittymisten jälkeen kate alkaa olla myös hyvä. Yleisiä kirjastoja on kuitenkin vielä tulossa mukaan kaudella 2021-2024 kirjastojen omista toiveista, kuten käynnissä olevista järjestelmämuutoksista, kirjastojen yhteenliittymisistä tai muista vastaavista syistä, johtuen. Koha-Suomen kirjastojen osalta tuotantoonmeno tapahtui keväällä 2021. Vallitsevat poikkeusolot ovat jonkin verran vaikuttaneet kirjastojen liittymisaikatauluihin. Katteen laajentuessa on tärkeää panostaa myös mukanaolevien kirjastojen palvelun parantamiseen. On oleellista tunnistaa nykyistä paremmin sellaiset Melindan palvelut ja niiden kehitystarpeet, jotka ovat tärkeitä kullekin kirjastosektorille ja eri järjestelmiä käyttäville kirjastoille. Esimerkiksi kuinka Melinda ja Melinda-yhteisö voisivat helpottaa yleisiä kirjastoja saamaan uusien aineistojen kuvailutietoja nopeasti tai millä tavoin tiettyjen aineistojen kuten musiikin kuvailun erityiskysymyksiä voitaisiin helpottaa. Kehitystyötä tehdään yhteistyössä paikallisjärjestelmien toimittajien sekä koko kuvailun ekosysteemin kanssa.

Melindaa kehitetään jatkuvasti vastaamaan yhä paremmin kirjastojen tulevia tarpeita. Myös palveluun mukaantuloon tarjotaan joustavuutta. Erilaisista liittymismalleista kukin kirjasto voi valita parhaiten itselleen sopivan. Esimerkiksi kevyt mukaantulo uusilla aineistoilla mahdollistaa Melinda-kuvailuyhteisöön pääsyn nopeasti ilman, että kaikkea paikalliskannan aineistoa siirretään Melindaan. Puolestaan kirjasto, joka haluaa kaikki hyödyt irti Melinda-yhteisöstä, voi liittyä perinteisen mallin mukaan, jolloin paikalliskannan koko aineisto viedään Melindaan. Näiden kahden ääripään lisäksi on löydettävissä välimuotoja.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Tuloskaudella 2017-2020 valmisteltiin (edellytysten kartoitus, hinnoittelumalli) uusien erikoiskirjastojen Melindaan liittymistä. Kirjastojen toiveiden mukaisesti mukaantuloja on siirretty eteenpäin kaudelle 2021-2024. Erikoiskirjastoissa on käytössä useita järjestelmiä. Melindaan mukaantulot on tarkoitus aloittaa tuttuja järjestelmiä käyttävistä kirjastoista, joihin rajapinnat ja integraatio on jo rakennettu. Erikoiskirjastojen kokoelmat ovat paikalliskokoelmien tavoin usein määrältään pieniä, mutta ainutlaatuisia ja siten arvokas lisä kansallisen metatietovarannon katteen kannalta.

2) Kuvailun ekosysteemin tuki

Melinda on kansallinen kuvailun yhteistyöalusta ja keskeinen osa kuvailun ekosysteemiä myös tulevaisuudessa. Melinda-kirjastot ovat kuvailun kehityksen eturintamassa, koska uudet kuvailukäytännöt jalkautuvat kirjastoihin pitkälti Melindan kautta. Kuvailun ekosysteemin tarpeiden ja Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan linjausten mukaisesti Melinda on mukana yhteistyömahdollisuuksien selvittelyssä ja rakentamassa yhteistyötä kirjastojen ja ulkoisten toimijoiden kanssa metatiedon tuotantoprosessin elinkaaren eri vaiheissa.

Melindan erätuontijärjestelmään perustuva ulkoisten toimijoiden aineistokanava mahdollistaa metatietojen suorasiirrot muiden metatietojen tuottajien järjestelmistä ja ulkoisista rekistereistä suorasiirtoina. Kyseinen ominaisuus vahvistaa Melindan roolia kuvailun ekosysteemin keskeisenä toimijana sekä tuo uusia tärkeitä metatietoja kirjastojen käyttöön. Erätuontijärjestelmän jatkokehittäminen ja sen kyvykkyys vastaanottaa erilaisia aineistoja korostuvat edelleen. Uusien tietolähteiden ja tiedontuottajien lisääminen järjestelmään edellyttää muilta järjestelmiltä sopivia tiedonsiirtokanavia tai haravointirajapintoja, joiden kautta Melinda saa haettua tiedot käyttöönsä. Eri järjestelmien metatietojen yhteensovittaminen aiheuttaa lisätyötä kuten erilaisia massakorjaustoimintoja ja konversioita eri formaattien välillä. Nämä metatiedot ovat usein kevyemmin kuvailtuja ennakkotietojen taseisia tietoja, joita kirjastot käyttävät omassa kuvailutyössään pohjana.

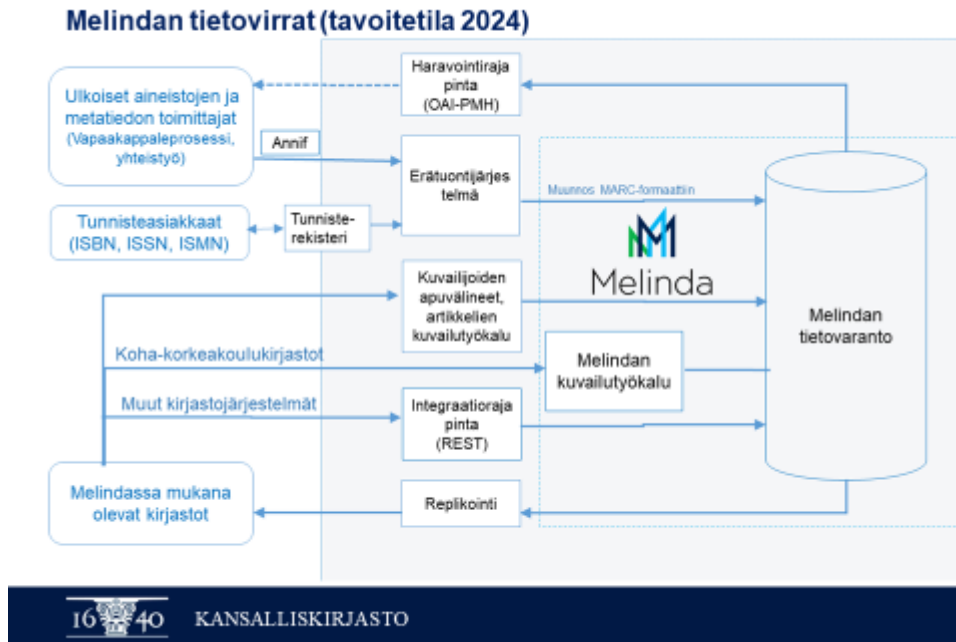
Jo mainitun ennakkotiedon lisäksi Kansalliskirjaston uudistettavan tunnisterekisterin, joka kattaa ISBN-, ISSN- ja ISMN-tunnisteiden jakelun, avulla julkaisujen ennakkometatietoja saadaan kattavammin ja nopeammin Melindaan. Uudessa palvelussa myös säännöllisesti julkaisevat kustantajat voivat ilmoittaa julkaisujensa ennakkometatiedot ja seurata omaa julkaisutoimintaansa. Kustantajille toteutus mahdollistaa neutraalin kanavan julkaisujen ennakkotietojen ilmoittamiselle ja levittämiselle. Lisäksi Melinda ja Kansalliskirjaston vapaakappaletoiminto tekevät yhteistyötä e-vapaakappaleiden yhteydessä saatavien metatietojen hyödyntämisen kehittämisessä. Musiikkiaineistojen ennakkotietoja saadaan Melindaan Yleisradion Fono-tietokannasta.

3) Järjestelmien yhteentoimivuus

Kirjastojärjestelmien moninaisuuden yhä lisääntyessä kuvailun ekosysteemissä ja kuvailuyhteistyössä korostuvat metatietoprosessien, palveluiden ja järjestelmien integroituminen toistensa kanssa ja näiden saumaton yhteentoimivuus. Avoimet rajapinnat mahdollistavat tämän. Melindaan on rakennettu viime vuosina uusia rajapintoja, kuten OAI-PMH haravointirajapinta sekä integraatorajapinta.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Kuva 1. Melindan ja paikallisjärjestelmien väliset tietovirrat (tavoittila 2024)

Suljettujen järjestelmien kuten Auran ja Alman kanssa joudutaan toistaiseksi käyttämään Alephin tarjoamia valmiita rajapintoja. Tulevina vuosina tavoite on päästä näidenkin osalta integroitumismalliin, jossa käytetään Melindan omia rajapintoja (kuva 1).

Yhteentoimivien metatietoprosessien ja järjestelmien toimivuus edellyttää avointa keskusteluyhteystyä ja hyvää yhteistyöverkostoa kirjastokentän ja koko kuvailun ekosysteemin puitteissa. Kansalliskirjasto pyrkii toimimaan tasapuolisesti eri toimijoiden kanssa. Kustannustehokkainta olisi, jos metatiedon laatuun voitaisiin vaikuttaa neuvotteluilla ja ohjeistuksilla riittävästi jo tiedon alkulähteillä, jolloin metatietoa ei tarvitsisi muokata enää niin paljon prosessin loppupäässä ennen Melindan erätuontia. Eri kaupallisten toimijoiden järjestelmät ja toimintamallit poikkeavat kuitenkin tällä hetkellä sen verran paljon toisistaan, että kehittävää ja työtä tässä suhteessa on vielä paljon jäljellä.

Käytössä olevien kirjastojärjestelmien määrän lisääntyminen kirjastokentällä lisää myös vaatimuksia järjestelmien yhteentoimivuuden osalta. Esimerkiksi Alma-järjestelmän kaltaisten pilvipalveluiden tarjoamat yhteentoimivuusratkaisut voivat vaatia erityisratkaisuja järjestelmäintegraatioiden kannalta. Järjestelmien yhteentoimivuus heijastuu kuvailijoiden työhön ja asiakastytyväisyyteen. Monitahoisessa uudessa tilanteessa on tärkeää panostaa kumppanuusmallien kehittämiseen niin kirjastojen kuin muidenkin toimijoiden kanssa. Kirjastojen asiakastytyväisyyttä seurataan erilaisilla kyselyillä ja muilla toimenpiteillä. Ongelma- ja kehityskohteisiin etsitään ratkaisuja aktiivisesti. Melindan järjestelmäkohtaiset asiakasyhteyshenkilöt (asiakaskumppanit) tekevät töitä sen eteen, että kirjastojen erilaisia tarpeita ymmärretään yhä paremmin.

4) Teknisen arkkitehtuurin kehittäminen

Melindan toimintamalli on järjestelmäriippumaton. Tämä tarkoittaa, että palvelulla on pohjimmiltaan samat tavoitteet ja tehtävät riippumatta siitä, missä järjestelmässä se toimii. Nykyisin palvelu ja siihen liittyvä yhteistietokanta toimii Aleph-kirjastojärjestelmässä, joka on otettu käyttöön vuonna 2008 ja jonka elinkaari alkaa olla loppullaan. Kansalliskirjasto on räätälöinyt järjestelmään lisätoiminnallisuuksia muun muassa osakohteiden käsittelyn ja tietokantahuollon osalta. Melinda-kirjastoilta kerätyn palautteen perusteella Melindan tiedontuottajayhteisön toimintaan ja itse toimintamalliin ollaan tyytyväisiä, mutta

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Aleph-järjestelmää ja Alephin kuvailutyökalua pidetään osittain kankeana ja vanhanaikaisena. Nykyaikaiset kuvailutyökalut ovat seläinpohjaisia ja voivat tarjota myös käyttäjystävällisen helppokäyttöisen lomakepohjan tietojen syöttöä varten.

Viime vuosina Melinda-ympäristöön on rakennettu useita kuvailijan työskentelyä helpottavia apuohjelmia ja asiantuntijan työkaluja, kuten esimerkiksi tietueiden yhdistelytyökalu Merge, tietueiden kyrillisten merkkien translitterointiohjelma Cyrillux ja Muuntaja-ohjelma tietueiden muuntamiseksi aineistotyypistä toiseen. Työkalut on toteutettu nykyaikaisen avoimen koodin periaatteilla. Tavoitteena on koodin uudelleenkäyttö tulevaisuudessa siten, että olemassa olevia ohjelmia, tai osia niistä, voitaisiin integroida myös Alephin aikanaan korvaavaan järjestelmälustaan. Samoilla periaatteilla on toteutettu myös Melindan erätuontijärjestelmä.

Monet jo käynnistyneet kehitystoimet ovat osaltaan vieneet eteenpäin seuraavan sukupolven Melinda-kuvailuympäristölle asetettuja tavoitteita. Esimerkiksi metatietoon kohdistuneet kehitystoimet kuten RDA-kuvailusäännön käyttöönotto, YSasta YSOon siirtyminen ja pysyvien tunnisteiden käyttöönotto (ISNI, URN) edistävät datan linkittyvyyttä jatkossa. Myös tietojärjestelmäkokonaisuuden (Finna-kirjastojärjestelmä-Melinda) uudistaminen tukee seuraavan sukupolven Melindan kehittämistä. Kokonaisuudessa Finna toimii asiakaskäyttöliittymänä, kokoelmienhallinta on kirjastojärjestelmässä esimerkiksi Koha, ja kuvailuympäristönä toimii Melinda.

Tavoitteena Melindan teknisen alustan uusimiselle on etsiä ratkaisu, joka mahdollistaa vaiheittain siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Tarkoituksena ei ole kehittää uutta järjestelmää alusta alkaen itse, vaan etsiä tarjolla olevista ratkaisuista sopivin, jota voidaan tarpeen vaatiessa kehittää edelleen kehittämiskumppanin kuten jonkun kehittäjäyhteisön tai järjestelmätoimittajan kanssa. Valinta on haasteellinen, sillä uuden sukupolven järjestelmiä on vähän tarjolla ja niistä, kuten FOLIO:sta tai Libris XL:stä on melko vähän valmiita vertaistietoa ja myös niiden kypsyys sekä edelleen kehittyminen vaativat lisäselvityksiä. Vuoden 2021 keväällä on aloitettu selvitysvaihe, jossa hankitaan vaihtoehtoisista järjestelmistä lisätietoa ja jonka pohjalta pyritään tekemään päätös Melindan uudesta alustaratkaisusta alustavan aikataulun mukaan vuoden 2022 alkupuolella. Selvitysvaiheen tulokset määrittävät uuden taustajärjestelmän kehittämisen strategiset valinnat, vaiheistuksen ja käyttöönottoprosessin kulun seuraaville vuosille. Kansalliskirjaston strategian mukaisesti tavoitellaan ensisijaisesti avoimen koodin järjestelmää, joka tukee siirtymistä linkittyvään metatietoon. Melindan alustan uusiminen on yksi keskeisimmistä priorisoiduista kehityshankkeista Kansalliskirjastossa hankekaudella 2021-2024. Uuden taustajärjestelmän, Alephin jatkajan, arvioidaan olevan tuotantokäytössä aikaisintaan vuonna 2025.

Tämän hetken suunnitelman mukaan selvityksen ensivaiheessa tutkitaan 2-3 tarjolla olevaa uuden sukupolven järjestelmää keskeisiä kuvailutyökaluun, datan käsittelyyn ja tietomalleihin, integraatioihin ja rajapintoihin sekä itse tekniseen ytimeen liittyviä vaatimuksia vasten. Nämä ovat Libris XL, Ruotsin Kungliga Biblioteketin kehittämä järjestelmä sekä avoimen lähdekoodin yhteisöjen kehittämät FOLIO ja linkitetyn datan kuvailutyökalu Sinopia. Järjestelmien tutkimista ja testaamista tehdään kokeiluympäristöissä (ns. sandboxeissa), jotta pystyttäisiin mahdollisimman hyvin arvioimaan kunkin ehdokasjärjestelmän kypsyys sekä soveltuvuus Melindan kehitystarpeisiin ja Suomen olosuhteisiin. On mahdollista, että myöhemmässä vaiheessa vielä tutkitaan muitakin kuin tässä mainittuja järjestelmiä.

Melindaan on integroitunut useita paikallisia kirjastojärjestelmiä ja Melindaan voi kuvailla Alephin lisäksi myös eri paikalliskirjastoista käsin. Taustajärjestelmän uusimisen yhteydessä keskeisenä tavoitteena on, että integraatiot toimisivat pääosin kuten nykyisin ja että kahdensuuntainen MARC 21 -muotoisten metatietojen liikkuminen rajapintojen kautta on edelleen mahdollista. Kuvailukäytännöt ja formaatit kehittyvät, mutta kaikki toimijat eivät ole samalla viivalla. Monet paikalliskirjastot tulevat toimimaan vielä pitkään MARC-pohjaisesti, vaikka Melinda itsessään tukisi uusia formaatteja ja linkitettyä dataa. Tämä kaksijakoinen tilanne on huomioitava Melindan uuden alustan käyttöönotossa. Ensisijaisesti uusi kuvailutyökalu olisi tulossa käyttöön sellaisille Melinda-kuvailijoille, jotka nykyisin käyttävät Aleph-klienttiä. Uudessa tilanteessa voi olla mahdollista kehittää kuvailuprosesseja ja teknisiä käytäntöjä myös

Kirjastoverkkopalvelut

siihen suuntaan, että kirjastojen kuvailutyö integraatioiden osalta toimisi entistä enemmän itse Melindassa. Tämän kaltaiset muutokset vaativat kuitenkin aina tapauskohtaisia neuvotteluja ja lisäselvityksiä.

Projektin tehtävät ja aikataulut

Melindan aiempien vuosien priorisoidut vuosittaiset tehtävät löytyvät kunkin vuoden projektisuunnitelmasta. Seuraavassa taulukossa kuvataan vuoden 2022 tehtävät.

2022

Melindan toimintamallin ylläpito ja kehittäminen

- Melinda-yhteisön toiminnan ja yhteistyön kehittäminen
 - Yhteistyömallin edelleen kehittäminen korkeakoulukirjastojen kanssa kirjastojärjestelmä uudistuksen jälkeisessä tilanteessa
 - Alma-kirjastot, Koha-kirjastot
 - Asiakaskumppanuusmallin pilotointi ja kehittäminen
 - Kirjastosektori ja järjestelmä/käyttäjryhmäkohtaisten erityistarpeiden tunnistaminen, kehityskohteet
 - Asiakasbarometri, ajantasainen tilannekuva, asiakastyytyväisyys
 - Verkostotapaamiset ja erilaiset webinaarit/tilaisuudet/(etä)työpajat
 - Uudenlaiset työskentelymallit vuorovaikutteisuuden lisäämiseksi
 - Asiakaskyselyt
 - Kirjastojen vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen
 - Prosessien ja käytäntöjen kehittäminen palautteen perusteella
 - Asiakashallinnan työkalun (Aski) hyödyntäminen
 - Yhteistyö kansallisten kuvailun asiantuntijaryhmien kanssa
 - Yhteisten kuvailukäytäntöjen ja pelisääntöjen edistäminen
 - Kehittyvän RDA:n vaikutukset, ohjeistus
- Kuvailun ekosysteemin tuki
 - Yhteistyö ja työnjako eri metatiedontuottajien kesken
 - Kumppanuusmallien kehittäminen, eri osapuolien sitouttaminen
 - Kokemusten vaihto, hyvien käytäntöjen jakaminen
 - Erilaisten metatietoprosessien yhteensovittaminen
 - Eri lähteistä tulevan / eri formaateissa olevan metatiedon yhteensovittaminen, laatukriteerit (riittävän hyvä riittää)
 - Yhteistyö KK:n vapaakappaletoimiston, kansallisbibliografian ja muiden palvelujen kanssa
 - Metatietoprosessien kehitys, kirjavälittäjien, e-vapaakappaleiden ja tunnisterekisterin kautta saatavan (ennakko)metatiedon hyödyntäminen (KK:n ja kirjastojen tarpeet)
- Melindaan mukaantulo, joustavuus
 - Kirjastojen mahdollista valita sopivin eri liittymismalleista
 - Kohdistettu viestintä ja hyvien käytäntöjen jakaminen
 - RDA:n käytön kynnyksen madaltaminen (yleisten ja erikois) kirjastojen piirissä ja koko metatiedon tuottajayhteisössä
 - Viestintä, tuki ja koulutukset, kehittyvä RDA-ohjeistus
 - Toteutus yhteistyössä KK:n kuvailusääntöpalvelun kanssa
- Melindan laadunvarmistus ja tietokannan laadunparannus, konversiot
 - Tietokantahuollon automatisoinnin jatkokehitys
 - Apuvälineitä kirjastojen käyttöön

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

- Automattiset massakorjausajot ja ohjelmiston jatkokehitys
 - Konversiot, valmistelu, toteutus, jälkityöt, ohjelmistojen kehitys ja ylläpito
- Automaattiset tuplien poistoajot, erityisesti musiikki
- Koneoppivan Deduplikointi-ohjelmiston hyödyntäminen, kehitys (erillinen päätös, useamman vuoden kestävä kehitystoimintaa)
 - Tekoälyn mahdollisuudet: tuplatietueet ja -kentät, tunnisteet
- Melindan talonmiestoiminta
 - Paimenkirjeet, talonmiehen infotuokiot (perus/extra)
 - Ongelmakohtiin puuttuminen, ohjeistus
- Kestävän kehityksen, monikielisyyden ja tasavertaisuuden periaatteiden huomioiminen toimintamallien ja ratkaisujen kehittämisessä

Melindan toiminnallisuuden ylläpito ja kehittäminen

- Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (korkeakoulut, Kansalliskirjasto), ylläpito, kehitys/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Korkeakoulujen Koha-järjestelmät
 - Kansalliskirjaston Koha-järjestelmä Fikka
 - Korkeakoulujen Alma-järjestelmä
- Rajapinnat ja integraatiot eri paikallisjärjestelmiin (yleiset kirjastot ja erikoiskirjastot), ylläpito, kehitys/jatkokehitys, järjestelmien ja metatiedon yhteentoimivuus
 - Aurora-järjestelmät
 - Koha-Suomen Koha/Täti-järjestelmä
 - Helmet/Sierra-järjestelmä
 - Mikromarc-järjestelmät (erillinen päätös)
- Auktoriteettitietokanta Asterin ylläpito ja jatkokehitys
 - Auktoriteettitietueiden ja bibliografisten tietueiden linkkaus
 - Vaihe 2: Toteutuksen loppuunvienti ja migraatioajot Viola-tietueille
 - Vaihe 3: Määrittely, toteutus ja migraatioajot muiden kuin Fennica- ja Viola-tietueiden osalta (erillinen päätös)
 - Auktoriteettituotannon hajautus ja katteen laajennus Asterissa, kokeilut kirjastojen kanssa, ensisijaisesti vapaakappalekirjastot
 - Uudet liittäjät
 - Tekninen toteutustyö per kirjasto (mm. käyttöoikeudet, replikointi, aineistonsiirto)
 - Yhteistyö muiden toimijoiden kuten Sanaston kanssa
 - Auktoriteettitietueiden tuplakontrollin määrittely ja toteutus
 - Pysyvien tunnisteiden, kuten ISNI ja URN, hyödyntäminen Asterissa/Melindassa
 - Uusien sanastojen lisääminen ja niiden automaattinen päivitys Fintosta, Asterin erätuontiominaisuuksien kehittäminen
- Arto artikkelitiedot Melindassa, Artikkelien kuvailutyökalu (ylläpito)
- Apuohjelmien ja kuvailutyötä helpottavien työkalujen ylläpito ja jatkokehitys tarpeen mukaan
 - Muuntaja
 - Merge
 - Cyrillux
 - Caretaker
 - Tarpeen mukaan uudet työkalut
- Melindan erätuontijärjestelmän (ulkoisten toimijoiden aineistokanavan) ylläpito ja jatkokehitys, kyky vastaanottaa monenlaisia aineistoja eri metatiedontuottajilta, metatiedon yhteentoimivuuden varmistaminen
 - Datamuuntimet eri formaattien välillä
 - Tietueiden yhdistyminen, tuplakontrolli

- Eri tyyppisten osakohteellisten aineistojen tuki (erillinen päätös)
 - Musiikkiaineistot eri lähteistä (erillinen päätös, vaiheistus)
 - Journal.fi artikkeliaineistot
- Uusien metatiedontuottajien/tietolähteiden konversiot ja dataluovutusten integrointi järjestelmään
- Tekniikan ja tietoturvan kehittyminen, mahdollinen konttiympäristön muutos. Avoimen koodin ohjelmien sovittaminen Helsingin yliopiston OpenShift-ympäristöön. Valmistelu, toteutus ja käyttöönotto. Vaiheistus, kriittisimmät ensin.
 - Rajapinnat, erätuonti, apuohjelmat ja kuvailun apuvälineet
- Melindan ja Asterin datan avaaminen linkitettyä datana
 - Edetään Kansalliskirjaston avoimen datan palvelun suunnitelman mukaisesti

Melindan teknisen arkkitehtuurin kehittäminen, alustan uusiminen

Lähtöoletus: Melindan alustan uusimisen selvitysvaihe, strategiset valinnat ja päätös uudesta järjestelmästä saatu tehtyä vuoden 2022 alkupuolella, minkä jälkeen uuden taustajärjestelmän käyttöönoton valmistelu ja sovittaminen Melindan tarpeisiin alkaa ja jatkuu seuraavina vuosina 2023-2024. Tuotantokäyttöön siirtyminen 2025.

Vuoden 2022 tehtäviä:

- Toteutus- ja käyttöönottosuunnittelu sekä etenemisen vaiheistus valitun strategian mukaisesti
- Uuden järjestelmän kehitysympäristön pystytys (kokeiluympäristön pohjalta, mikäli mahdollista)
- Järjestelmän teknisen kokonaisarkkitehtuurin, tietovirtojen, tietomallin ja datamuunnosten määrittely, suunnittelu, toteutus alkaa
 - Linkitetyn datan periaatteiden huomioiminen
- Järjestelmän ytimen ja perusosien kehitys/toteutus/konfigurointi alkaa
 - Mahdollisten kumppanuuksien hyödyntäminen
- Useiden kirjastojärjestelmien (kuten Alma, Aurora, Koha) integraatioiden ja rajapintojen siirto uuteen järjestelmään alkaa
 - Yhteistyö ja neuvottelut järjestelmätoimittajien kanssa
 - Melindan avoimien rajapintojen hyödyntäminen
- Viestintä ja tiedottaminen uuden taustajärjestelmän käyttöönoton valmisteluista kirjastoverkolle ja asiakaskirjastoille
- Eri kirjastosektoreiden tarpeiden huomioiminen käyttöönoton valmistelussa
 - Työpajat/keskustelutilaisuudet (johtajat, asiantuntijat)

Kuvailun automatisointi ja koneelliset ratkaisut Melindassa

- Nykyisen kuvailuprosessin arviointi, tehostamiskohtien tunnistaminen
 - Selvitys kirjastojen kuvailijoiden kanssa työprosessin kohdista, joihin voi kehittää automaattisia ja koneellisia ratkaisuja
 - Kehityskohteiden valinta ja toteutus (nopeat toimet, pidemmän aikavälin ratkaisut)
- Monistettavien ratkaisujen kehitys
 - Yhdellä kotimaisella kielellä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle
 - Yhdellä aineistotyyppillä tehdyt kuvailut automaattisesti toiselle, esimerkiksi e-vapaakappaleista painetut
 - Muut automatisoitavissa olevat kenttä, termi tms. muunnokset
- Automaattisen kuvailun työkalut Melinda-ympäristössä
 - Muualta tulevan automatisoidusti tuotetun tiedon hyödyntäminen
 - Laatukriteerien määrittely (riittävän hyvä riittää), odotusten hallinta
 - Annif-työkalun ja/tai muiden vastaavien koneoppivien ohjelmien integrointi ja

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

hyödyntäminen

Melindan katteen ja tuotantoympäristön laajentaminen

- Yleisten kirjastojen Melindan kehityspolku
 - Jo Melindassa mukana olevien yleisten kirjastojen palvelun parantaminen ja kehityskohteiden huomioiminen
 - Puuttuvien paikallisten aineistojen ja erityiskokoelmien aineistosierrot tarpeen mukaan
- Uusien mukaan tulevien yleisten kirjastojen koulutusten ja käyttöönottojen valmistelu ja läpivienti
 - Uudet Aurora-kirjastokimpat (Joki, Kainet)
 - Uudet Koha-Suomeen kuuluvat kirjastot (mikäli tulee)
 - Mikromarc-kirjastot (erillinen päätös)
- Uudet aineistot kattavasti ja nopeasti Melindaan, erityisesti kotimaiset
 - Yhteistyö (yleisten) kirjastojen ja muiden toimijoiden, HKK/VAKE, yleisten kirjastojen metatietoryhmä, kustantajat, kaupalliset toimijat kanssa metatiedon tuotantoprosessin kehittämisessä
 - Yhteistyö kustantajien kanssa metatiedon tuotantoprosessin alkupäässä, uudistetun tunnisterekisterin hyödyntäminen
 - Koneellisten ratkaisujen ja kuvailun automatisoinnin kokeilut yhteistyössä, hyvien käytäntöjen jakaminen
 - Sähköisten aineistojen metatietoprosessien erityiskysymykset, korkeakoulukirjastot
 - Eri aineistotyyppien, kuten musiikki, AV-aineistot ja pelit, erityiskysymykset, yleiset kirjastot
 - Melindan integroituminen mahdollisiin koko kirja-alan ratkaisuihin
- Erikoiskirjastojen ja muiden yksittäisten kirjastojen koulutusten ja käyttöönottojen valmistelu ja läpivienti

Palvelun tuki

- Tuotannossa olevien organisaatioiden tuki ja asiakastuen kehittäminen, palveluposti
- Palvelun tukimalli, laajempi käyttäjäkunta ja uudet integroituvat järjestelmät huomioitava
 - Yhteistyö eri osapuolien kanssa
 - Alma-kirjastot: ExLibris/Alma
 - Korkeakoulukirjastot: Koha
 - Yleiset kirjastot: Axiell/Aurora, Koha-Suomi, Helmet/Sierra
 - Kansalliskirjasto: KK-Koha (Fikka)
 - Artikkelien kuvailutyökalun käyttäjät (oma käyttäjäryhmä Melindassa, mukana kirjastojen ulkopuolisia käyttäjäorganisaatioita)
 - Kansallisbibliografiakuvaailun tuki Melindassa
- Käyttäjien koulutukset, koulutusmateriaalit, videotallenteet ja ohjeistukset
 - Yhteistyö eri osapuolien (kuten ExLibris, Axiell, Koha, Koha-Suomi) kanssa, käyttöönottokoulutukset
 - Melinda-Aleph-perus- ja kertauskoulutukset
 - Täydentävät teemakoulutukset
 - Etäkoulutusten hyödyntäminen ja toimintamallin kehittäminen
- Käytönseuranta ja raportointi, tunnusluvut
- Tilastoinnin kehittäminen, visualisointi
- Aineistojen karttumisen seuranta
- Lisenssien ja palvelusopimusten hallinta
- Viestintä ja palvelun markkinointi, tiedotus
 - KK:n kanavat (Missä mennään –webinaarit, tiedotteet, uutiskirjeet)
 - Melinda-wikin säännöllinen päivitys ja ajantasalla pito

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

- Muut tiedotteet, tilaisuudet ja kanavat tarpeen mukaan
- Sosiaalisen median kanavien kuten Twitterin hyödyntäminen

Henkilöstön osaamisen kehittämien

- Projektin- ja työpakettienhallintataidot takaavat tehokkaan palvelun kehittämisen ja laajentamisen läpiviennin
- Ketterien ja joustavien kehitysmenetelmien hyödyntäminen
- Asiakaspalvelu- ja viestintätaidot kun asiakaskunta laajenee koko ajan
- Melindan metadatan lukutaito myös teknisille ihmisille
- Kuvailukäytäntöjen ja uusien formaattien (RDA, BIBFRAME) kehityksen seuraaminen, linkitetyn datan tietomallien ymmärrys
- Seuraavan sukupolven kirjastojärjestelmien osaaminen Melindan näkökulmasta alustan uusimista varten, tekninen ja toiminnallinen puoli
- Nykyaikaisen avoimen koodin luku- ja ohjelmointitaidot kuten javascript, node.js
- Avoimen koodin hallinta ja siihen liittyvä osaaminen

Projektin lopputulokset

Tuloskauden päättyessä vuonna 2024 Melinda on kansallinen kuvailutiedon tuotantoympäristö ja keskeinen toimija kuvailun ekosysteemissä. Automaattisia tekniikoita ja koneellistettuja metatietoprosesseja on käytössä sekä kuvailutyötä helpottavia välineitä. Toimintamallia ja tekniikkaa on kehitetty vastamaan uusiin tarpeisiin ratkaisulla, jotka mahdollistavat tulevaisuudessa vaiheittaisen siirtymisen avoimeen linkitettyyn metatietoon. Melindan tuotantopohja on laajentunut uusien kirjastojen sekä ulkoisten toimijoiden osalta. Melinda on kattava metatietovaranto erityisesti kotimaisissa aineistoissa

Projektin hyväksymiskriteerit

Tuloskauden 2021-2024 päättyessä tehdään tarpeen mukaan loppuraportti, joka kokoaa opitut kokemukset ja palvelun jatkokehityksen. Tärkeimpien työpakettien päättyessä voidaan tehdä työpaketin loppuraportti. Tarkempia hyväksymiskriteerejä määritellään tarpeen mukaan. Seuraavan tuloskauden (2025-) hankesuunnitelman ja pitkän tähtäimen tiekartan tulee valmistua vuoden 2024 aikana.

Projektin liiketoimintaperuste

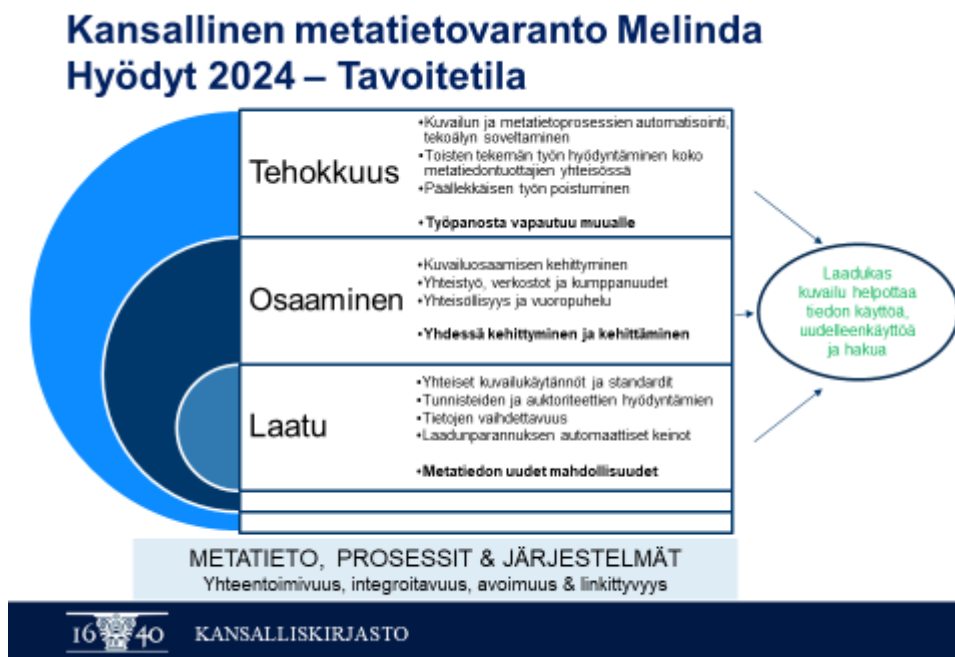
Hankkeen käynnistysvaiheen 2012-2016 hyödyt on kuvattu erillisessä dokumentissa. Tiivistelmä löytyy myös vuosittaisista projektisuunnitelmista. Jakson 2017-2020 hankesuunnitelmassa listataan kyseisellä kaudella tavoiteltavat hyödyt. Myös näistä on tiivistelmä vuosittaisissa projektisuunnitelmissa. Jakson 2021-2024 hyödyt on kuvattu uuden kauden hankesuunnitelmassa, Kansallinen metatietovaranto Melinda: tavoitteet ja kehittäminen tuloskaudella 2021-2024, ja ne on kerrottu myös alla.

Melindan tuloskauden 2021–2024 toimenpiteillä saadaan alla olevassa kuvassa 2 esitettyjä hyötyjä.

2020-luvulla metatiedon, prosessien ja järjestelmien yhteentoimivuus, integroitavuus, avoimuus ja linkittyvyys tehostavat metatiedontuotantoa, kehittävät osaamista ja luovat laadukkaalle metatiedolle uudenlaisia mahdollisuuksia. Viime kädessä laadukas kuvailu helpottaa tiedon käyttöä ja hakua sekä uudelleenkäyttöä. Metatiedon laatu syntyy yhteisten kuvailukäytäntöjen ja standardien myötä. Auktorisoitujen nimimuotojen, sanastojen ja erilaisten pysyvien tunnisteiden hyödyntäminen lisää tietojen yhteentoimivuutta, linkittyvyyttä, vaihdettavuutta ja laadunparannuksen automatisoinnin mahdollisuuksia. Yhteistyö, verkostot ja kumppanuudet edesauttavat teknisen ja kuvailuosaamisen kehittymistä ja edelleen uusien asioiden yhdessä kehittämistä.

Kirjastoverkkopalvelut

Yhteisöllisyys ja vuoropuhelu mahdollistavat osaamisen jakamisen laajasti metatiedontuottajien yhteisössä. Tehokkuutta saavutetaan kuvailun ja metatietoprosessien automatisoinnilla sekä tekoälyn hyödyntämisellä. Kirjastojen päällekkäinen työ poistuu, kun hyödynnetään entistä enemmän muiden tekemää metatietoa. Näin saadaan vapautettua niukkoja resursseja ja työpanosta muihin tehtäviin.

Kuva 2. Melindan hyödyt 2024 (tavoitetilä)

Hankkeen kustannukset:

Kustannuksia aiheuttavat henkilötöiden lisäksi ohjelmistolisenssit (uusien lisenssien hankintakustannukset ja vuosittainen ylläpitomaksu) sekä CSC:n vuosittainen palvelimien ylläpitomaksu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myöntää Melindalle rahoitusta, jolla katetaan ylläpito- ja kehittämistyötä sekä yleisten kirjastojen mukaantulot. Osa työstä katetaan Kansalliskirjastossa perustyon kautta. Lisäksi liittyvissä kirjastoissa suoritetaan Melindan käyttöönottoprojektien tehtäviä. Ne hoidetaan kirjastoissa pääosin virkatyönä.

Erikoiskirjastojen mukaantuloon liittyy rahoituksellisia haasteita, koska ne sijoittuvat eri hallinnon aloille ja eri ministeriöiden alaisuuteen. Keskitetyn rahoituksen saaminen näyttää epätodennäköiseltä. Tämän vuoksi on tehty erillinen hinnoittelumalli.

Projektin sisältö

Uusien kirjastojen Melindaan liittyminen sekä muiden uusien metatiedontuottajien mukaantulo Melinda-yhteistyöhön laajentaa Melindan katetta ja vaikuttavuutta. Metatiedon vastaanottoa ja välitystä eri sisällön tuottajilta kuten kustantajilta ja muilta toimijoilta sekä ulkoisista rekistereistä edistetään keskitettyjen rajapintojen ja erätuontijärjestelmään perustuvan Melindan ulkoisten toimijoiden aineistokanavan avulla. Melinda integroidaan muihin kansallisiin ja kansainvälisiin palveluihin, ja sen metatiedot ja rajapinnat avataan asteittain Kansalliskirjaston avoimen datan palvelun suunnitelman mukaisesti.

Kirjastoverkkopalvelut

Melinda-kirjastojen kuvailijan työ on viime vuosina kehittynyt voimakkaasti ja kehittyä edelleen. Paikallisten kirjastojärjestelmien vaihtumisen lisäksi muutosta tuovat aineistojen kuvailuun liittyvät uudet asiat kuten metatiedon avoimuus ja linkittyminen, ontologioiden käytön laajeneminen, RDA-kuvailusäännön ja standardien edelleen kehittyminen sekä tunnisteiden ja nimipalveluiden lisääntyvä käyttö. Aineistotyyppien monipuolistuminen lisää kuvailutyön määrää. Tällöin yhden aineistotyyppin kuvailutietoa hyödyntäen tulisi mahdollisimman helposti ja automaattisesti pystyä tuottamaan kuvailu myös muille aineistotyypeille. Eri tiedontuottajien tuottaman ennakkotiedon käyttö kuvailutyössä rikastamisen pohjana korostuu. Rikastamisessa on resurssien niukkuuden vuoksi kirjastoissa tarve hyödyntää entistä enemmän tekoälypohjaista automatisointia.

Katteen laajentaminen, mukaantulot

Melindaan mukaantuloon tarjotaan joustavuutta. Erilaisista liittymismalleista kukin kirjasto voi valita parhaiten itselleen sopivan. Esimerkiksi kevyt mukaantulo uusilla aineistoilla mahdollistaa Melinda-kuvailuyhteisöön pääsyn nopeasti ilman, että kaikkea paikalliskannan aineistoa siirretään Melindaan. Puolestaan kirjasto, joka haluaa kaikki hyödyt irti Melinda-yhteisöstä, voi liittyä perinteisen mallin mukaan, jolloin paikalliskannan koko aineisto viedään Melindaan. Näiden kahden ääripään lisäksi on löydettävissä myös välimuotoja (taulukko 1).

Kansallinen metatietovaranto Melinda Erilaiset mukaantulon mallit

	"Kevyt"	"Pikku räätäli"	"Iso räätäli" (perinteinen)
Liittymismalli	Mukaan uusilla aineistoilla; paikalliskannan aineistoa ei siirretä liittymisen yhteydessä Melindaan	Mukaan rajatulla aineistolla; paikalliskannasta siirretään vain osakohteetonta aineistoa tai helposti rajattavia kokoelmia liittymisen yhteydessä Melindaan	Mukaan laajalla aineistolla; paikalliskannasta siirretään myös osakohteellista aineistoa (koko kanta) liittymisen yhteydessä Melindaan
Optio:			 Suositeltavin
Mallista toiseen siirtyminen myöhemmin			

KANSALLISKIRJASTO

Taulukko1. Erilaiset Melindaan mukaantulon mallit

Kuhunkin Melindan mukaantulomalliin liittyy hyötyjä ja haittoja (taulukko 2), jotka kirjaston on hyvä huomioida mallia valitessaan. Lisäksi muiden kuin keskitetyn rahoituksen piiriin kuuluvien kirjastojen osalta valittu liittymismalli määrittelee palveluun mukaantulon kustannuksen ja vuosittaisen ylläpitomaksun.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Erilaiset mukaantulon mallit

	"Kevyt"	"Pikku räätäli"	"Iso räätäli" (perinteinen)
Hyödyt	Nopeasti mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön: -uudet aineistot -Melindasta haku, muokkaus ja päivitys takaisin Melindaan	Mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön: -uudet aineistot -Melindasta haku, muokkaus ja päivitys takaisin Melindaan	Täysin mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön, oma tietokanta tulee siivottua (laatu), kirjaston aineistot mukaan metatietovarantoon -> kansallinen näkyvyys, replikoinnin täysi hyödyntäminen
Haitat	Replikoinnin hyödyntäminen rajallista, oman tietokannan siivous liittymisen yhteydessä jää pois (laatu), kirjaston vanhat aineistot eivät kasvata metatietovarantoa	Replikoinnin hyödyntäminen rajallista, suuri osa omasta tietokannasta voi jäädä siivoamatta (laatu), kirjaston aineistot eivät kasvata laajasti metatietovarantoa -> kansallinen näkyvyys ei paras mahdollinen	Oman tietokannan siivoaminen vie resursseja (huom! massakorjaimet auttavat), isojen aineistojen siirto Melindaan vie aikansa

Taulukko 2. Erilaisten mukaantulon mallien hyödyt ja haitat

Yleisten kirjastojen mukaantulot jatkuvat. Mukaantulojen järjestys ja aikataulut sovitaan yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Liittymiset edellyttävät Kansalliskirjaston puolelta panostusta koulutukseen ja ohjeistukseen teknisten toimenpiteiden ja muun tuen lisäksi.

Organisaation käyttämän kirjastojärjestelmän on myös kyettävä toimimaan yhteen Melindan kanssa, eli siinä on oltava tarvittavat rajapinnat luettelointia, tiedonhakuja ja muita tarvittavia toimintoja varten. Keskeisessä roolissa on tällöin yhteistyö kirjastojen järjestelmätoimittajien ja muiden osapuolien kanssa järjestelmien rajapinta- ja integraatio sekä muiden teknisten kysymysten ratkaisussa.

Kaikki Koha-Suomeen kuuluvat kirjastot liittyivät yhdellä kertaa Melindan tuotantokäyttöön keväällä 2021. Kirjastot tulivat mukaan kevyellä liittymismallilla ilman paikalliskantojen aineistonsiirtoa Melindaan. Koha-Suomen Koha/Täti -järjestelmän ja Melindan välisten rajapintojen ja integraation toimivuus oli edellytys käyttöönotolle. Integraation kehitys on vaiheistettu ja jatkuu edelleen, sillä kaikkia tarvittavia toimintoja ei ehditty tehdä ensimmäisen vaiheen käyttöönottoon.

Mikromarc-kirjastojen kanssa ei ole vielä aloitettu rajapintojen ja integraation rakentamista, mutta selvitystyö on suunnitteilla. Selvitystyön pohjalta päätetään, lähdetäänkö Melinda-Mikromarc-integraatiota rakentamaan vuosina 2022-2023. Axiell Oy on ostanut Mikromarc-järjestelmän sekä useissa erikoiskirjastoissa olevan Prettylib-järjestelmän, jota ei enää kehitetä.

Liittyessään Melindan tiedontuottajaksi kirjaston paikallisessa järjestelmässä ja tietokannassa olevien aineistojen metatiedot siirretään (load) Melindan tietokantaan (perinteinen malli). Tämän jälkeen kirjasto voi aloittaa aineiston kuvailun Melindaan. Yhteys rakennetaan myös toiseen suuntaan eli Melindasta paikallisjärjestelmään tietojen ajantasaista liikkumista varten (replikointi).

Kirjaston on käyttöönottoprojektin yhteydessä käytävä läpi kuvailuprosessinsa ja mukautettava se uuteen käytäntöön. Lisäksi tarvitsee tutustua riittävän hyvin oman paikalliskantansa sisältöön ja siivota turhia tietoja,

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

kuten tuplatietueet (perinteinen malli). Ennen varsinaista aineistonsiirtoa tehdään kokeellisia aineistonsiirtoja (ns. koeajoja) Melindaan. Koeajot ovat usein iteratiivisia ja niiden pohjalta nähdään, mitä välttämättömiä korjauksia aineistoon tarvitsee tehdä ennen Melindaan vientiä. Manuaalityön vähentämiseksi suurin osa korjauksista pyritään hoitamaan automaattisilla massakorjauksilla. Paikalliskantaan tarvitsee tehdä RDA- ja YSOstaYSOon -konversiot (järjestelmätoimittaja) ennen varsinaista aineistonsiirtoa. Käytännössä ne kannattaa tehdä jo ennen koeajoja. Edellytyksenä mukaantulolle on kirjastojärjestelmien ja -datan yhteentoimivuus ts. RDA-kuvailusääntö MARC 21 -formaattissa.

Melindaan kuvaillaan aineistojen bibliografiset tiedot MARC 21-formaatin mukaisesti yhtenäisillä periaatteilla. Tulevina vuosina uuden alustarakaisun ja linkitetyn datan myötä on odotettavissa uusien formaattien kuten BIBFRAME käyttöönottoa. Mikäli kirjastolla on vielä käytössä joku muu MARC-versio, sen on ennen Melindaan mukaantuloa muokattava aineistonsa MARC 21 -formaatin mukaiseksi. Melindaan voidaan kuvailla erilaisten aineistojen metatietoja kuten monografiat, kausijulkaisut ja e-aineistot. Osakohteellisen aineiston kuten musiikin kuvailu on ollut mahdollista Melindassa vuodesta 2014 alkaen. Nykyinen Melinda (Aleph-järjestelmässä) ei sisällä varasto- ja nidetietoja, joten niiden lisääminen aineistoon joudutaan kirjastossa tekemään paikallisjärjestelmässä. Yleisten kirjastojen osalta on käytäntö, jossa luettelointiohjelman tarjoaa paikallisjärjestelmän toimittaja. Tällöin kirjastojen ei tarvitse opetella uuden luettelointiohjelman käyttöä.

Projektissa kehitetään ja laajennetaan kuvailutiedon tuotantoympäristöä yhteistyössä metatiedon toimijayhteisön (kirjastot, kustantajat ja muut metatiedon tuottajat) kanssa metatiedon linkaaren eri vaiheissa (ennakkotiedot, hankintatiedot, rikastaminen, täydentäminen, avaaminen, säilyttäminen). Tässä tehdään kirjastojen kanssa yhteistyötä metatiedon tuotantoprosessin tehostamisen osalta. Kuvailun tuotantoympäristön kehittäminen sivuaa laajempaa kuvailun ekosysteemiin liittyvää kehitystyötä. Rajapintojen avulla mahdollistetaan järjestelmien yhteentoimivuus ja tietovirtojen liikkuminen eri järjestelmien välillä.

Korkeakoulukirjastojen paikallisjärjestelmien uudistuminen on tuonut uusia vaatimuksia Melindan integroitumiseen eri järjestelmien kanssa. Koha-järjestelmä on korvannut Voyager-järjestelmät osassa korkeakouluja, ja Kansalliskirjasto on ottanut käyttöön Kohaan perustuvan Fikka-järjestelmän kokoelmienhallinnassa. Melinda-Koha-integraatiot on rakennettu, ja ne ovat tuotannossa. SaaS-ratkaisun valinneet korkeakoulut ns. Suomen Alma-kirjastot valitsivat uudeksi kirjastojärjestelmäksi Ex Libriksen Alma-pilvipalvelun. Käyttöönottojen 1. aalto oli vuoden 2019 lopulla ja 2. aalto heinäkuussa 2020. Lisäksi Aalto-yliopiston käyttöönotto oli oma projektinsa vuoden 2020 lopulla. Melinda on integroitu myös Alma-järjestelmän kanssa. Uudessa tilanteessa on jouduttu ja joudutaan jatkossakin teknisten kysymysten lisäksi ratkomaan myös monia muita uudenlaisia haasteita, jotka koskevat tietosuojaa, toimintamalleja ja kuvailuyhteistyötä.

Asteri auktoriteettitietokanta

Melindan auktoriteettitietokanta Asteri on oma tietokanta Aleph-alustassa. Se mahdollistaa auktoriteettien käytön ja auktoriteettien tuotannon Melindaa käytävillä kirjastoilla. Asteri kattaa toimijatiedot henkilöistä ja yhteisöistä sekä jatkossa myös teosauktoriteetit. Lisäksi Asterissa ovat sanastot (YSO, YSO-paikat, SLM sekä jatkossa myös SEKO). Kesällä 2019 YSO:n eli Yleisen suomalaisen ontologian käyttö korvasi Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) ja Melindan tietokantaan tehtiin YSAstaYSOon konversio. YSO:n käyttö mahdollistaa monikielisen saatavuuden. Asteriin sisällytetään uusia sanastoja tarpeen mukaan. Asterin sisältöä on viime vuosina avattu vaiheittain avoimena datana Finto-palvelun kautta, viimeisimpänä Kanto - Kansalliset toimijanimet loppuvuodesta 2020.

Pääosa Asterin auktoriteettituotannosta tehdään Kansalliskirjastossa Kansallisbibliografian kuvailutuotannon yhteydessä. Kirjastojen kanssa on viime vuosina tehty onnistuneita kokeiluja hajautetun auktoriteettituotannon osalta Asterin katteen laajentamiseksi. Sen edistämistä jatketaan ottamalla mukaan valikoituja kirjastoja, kuten vapaakappale- ja korkeakoulukirjastot, jotka voivat liittyä auktoriteettitiedon tuottajiksi ja kuvailla Asteriin esimerkiksi omien väitöskirjan tekijöidensä ja julkaisijoidensa nimitiedot. Jatkossa selvitetään myös muiden organisaatioiden kuten Sanaston kanssa mahdollisuuksia auktoriteettiyhteistyön tekemiseen. Pysyvien tunnisteiden kuten ISNI ja URN käyttöönotto ovat auktoriteettitietokannan muita jo käynnissä olevia kehityskohteita. Asterin alustajärjestelmä uusiutuu tulevaisuudessa samassa yhteydessä kuin Melindan alusta.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

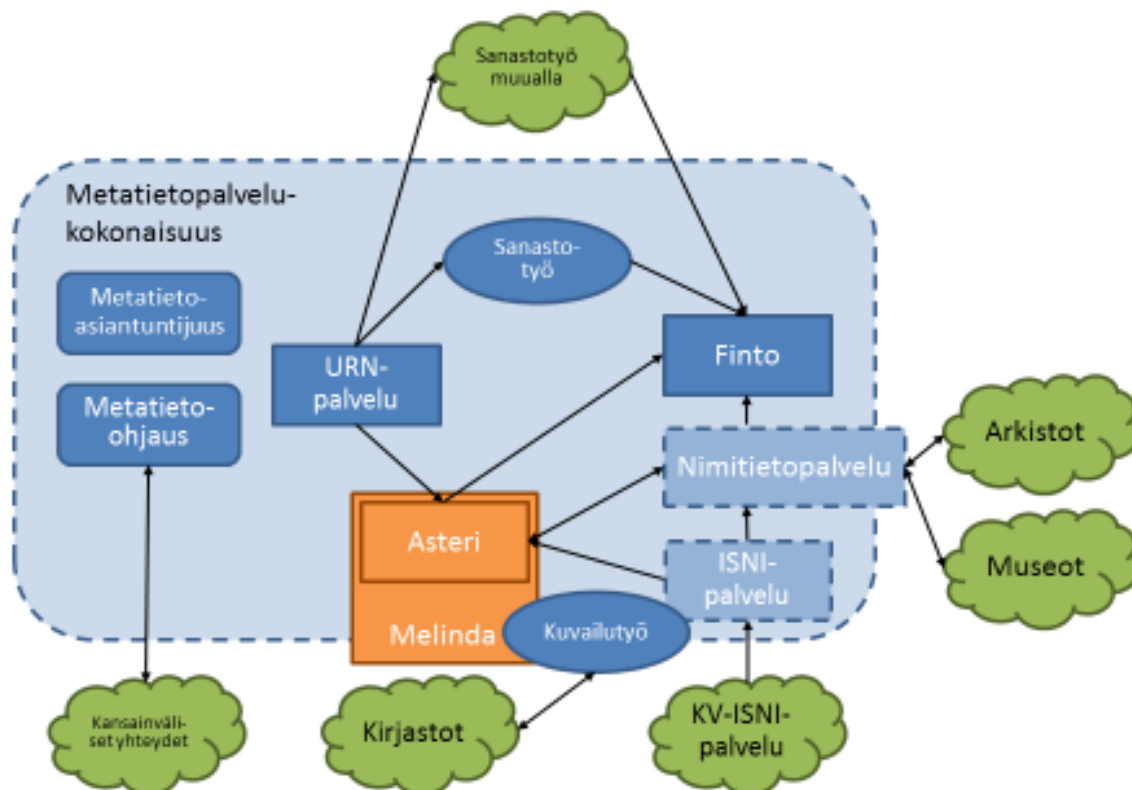
Projektin rajaus

Kyseessä on monivuotinen hanke, jonka tehtäviä on priorisoitu eri vuosille. Tässä suunnitelmassa keskitytään vuoden 2022 tehtäviin ja tuotoksiin. Suunnitelmassa kuvataan Kansalliskirjastossa tehtävä työ.

Asiakasorganisaatioissa (kirjastoissa) tehtävä työ kuvataan kunkin organisaation omassa suunnitelmassa.

Kansalliskirjastossa tehtävä uusiin metatiedon kuvailukäytäntöihin liittyvä RDA-kuvailusääntöjä koskeva työ ja tuki (Kuvailusääntöpalvelu) ovat Melinda-palvelun ja -hankkeen ulkopuolella. RDA-kuvailusääntö on kehitetty ensisijaisesti tiedonhakijoiden muuttuneisiin tarpeisiin. RDA (Resource Description and Access) uudistaa kuvailutyötä huomioimalla moniulotteiset tietoaineistot ja tiedonhakijoiden odotukset. RDA sisältää aineiston kuvailuohjeiden lisäksi ohjeet toimijoiden (henkilöt, yhteisöt ja suvut) kuvailuun ja sanastotyöhön eli aiheiden kuvailuun. Uudet kuvailusäännöt antavat semanttisen kehyksen kuvailutyölle ja tukevat kuvailutiedon tuotannon siirtymistä vaiheittain vanhasta, korttiluettelomaisesta sekä ensisijaisesti tiedon syntaksiin perustavasta tietuepohjaisesta kuvailusta kohti rakenteisempaa ja semanttisesti yhteen toimivaa kuvailua. RDA-standardin pohjalta voidaan rakentaa kuvailua yhtenäistäviä sanastoja, rekistereitä ja ontologioita, jotka tukevat RDA-kuvailutietojen käyttöä esimerkiksi avoimena konekielisenä linkitettyinä datana, joka tarvitsee tuekseen tunnisteita ja standardeja.

Alla olevassa tavoitekuvasa (kuva 3) näkyy Melindan ja siihen kuuluvan Asteri auktoriteettitietokannan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin. Tässä dokumentissa kuvataan Melindan suunnitelma vuodelle 2022. Muiden osien kehittämissuunnitelmat on kuvattu omissa dokumenteissaan.

Kuva 3. Melindan suhde muihin Kansalliskirjaston tarjoamiin metatietopalveluihin

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Kuvailun ekosysteemi on kaikkia osapuolia hyödyttävää kuvailutiedon yhteisöllistä tuottamista ja avointa jakamista. Ekosysteemin toimijoilla on tavoitteena yhteistyönä (resurssi)tehokkaasti tuotettu laadukas ja asiakasliittymien loppukäyttäjää parhaalla mahdollisella tavalla palveleva metatieto. Melinda on keskeinen osa kuvailun ekosysteemiä ja on mukana sen kehittämässä ja yhteistyössä Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan edellyttämällä tavalla. Melinda-palvelu ja -hanke ei vastaa kuvailun ekosysteemin eikä KK:n kuvailupolitiikan kehittämisestä kokonaisuutena. Tässä suunnitelmassa on siten kuvattu vain Melindan yhtymäkohdat edellä mainittuihin. Kuvailun ekosysteemin sekä KK:n kuvailupolitiikan tavoitteet ja kuvaukset löytyvät omista dokumenteistaan.

Ylläpito ja tuki

Melinda-palvelun kehittämisen ja tiedontuottajien joukon laajentamisen ohella Melindaan liittyy erilaisia ylläpito- ja tukitehtäviä. Näitä ovat ainakin järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät, tietokantahuolto, pienkehitys, käyttäjätuki, kuvailukäytäntöihin ja –standardeihin liittyvät asiat sekä sopimukset ja lisenssit ulkoisten toimijoiden kesken.

Järjestelmähuoltoon liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan järjestelmän jatkuva toimivuus tuotantoympäristössä. Töiden priorisoinnissa päivittäinen tuotannon toimivuus priorisoidaan ensimmäiseksi.

- Päivittäinen tuotanto
 - Teknisen palvelualueen ja järjestelmien toimivuus
 - Replikoinnit Melindan tietokannan ja paikallisten tietokantojen välillä
 - Akuuttien virhetilanteiden korjaus
 - Käyttäjähallinta
- Muut tuotantoympäristöön liittyvät tehtävät
 - Huoltokatkoihin liittyvät toiminnot ja niistä tiedottaminen
 - Versiopäivitykset (Aleph, Oracle), toimittaja-yhteistyö
 - Palvelinympäristön päivitykset, CSC-yhteistyö
 - Luettelointitilastojen ylläpito

Järjestelmähuoltoon liittyvät tehtävät hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja eivät sisälly projektitehtäviin. Linjaorganisaation vastuuhenkilön tulee tiedottaa versio- ja palvelinympäristön päivityksistä riittävän ajoissa projektipäällikköä, jotta voidaan yhdessä sopia päivityksille sellainen ajankohta, joka on sopiva tuotannon ja projektitehtävien etenemisen kannalta.

Käyttäjähallintaan liittyvät toiminnot, joilla varmistetaan käyttäjähallinnan toimivuus ja mahdollistetaan uusien tunnusten luonti kuuluvat samoin edellä mainittuihin linjaorganisaation hoitamiin järjestelmähuollon tehtäviin. Kuitenkin uusien tiedontuottajien liittyessä Melindaan hoidetaan käyttäjätunnusten luonti käyttöönottoprojektien yhteydessä.

Tietokantahuollon päivittäiset tehtävät kuten tuplatietueiden yhdistäminen tai väärinyhdistyneiden erottaminen hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa ja ne eivät sisälly projektin tehtäviin. Kuitenkin uusien mukaan tulleiden kirjastojen dataan liittyvät korjaus- ja jälkitoimet sisältyvät projektin tehtäviin. Tietokantahuollon kehitys kuten automatisoinnin jatkokehitys sisältyy projektin tehtäviin. Tällä hetkellä manuaalisen tietokantahuollon määrä on vähäinen.

Pienkehitys kattaa pienet tekniset ja toiminnalliset parannukset jo olemassa oleviin ratkaisuihin kuten esimerkiksi päivitykset tietokannan huollon ohjelmiin (Merge) tai muihin apuvälineisiin (Muuntaja tms.), muutokset replikoinnin säätöihin, yhdistyvien organisaatioiden aiheuttamat muutokset tai kirjastojen aineistojen lisäajot. Projektin otetaan mukaan pienkehitystehtäviä soveltuvin osin.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Käyttäjätuki kattaa

- palvelupostilaatikon
- palautekyselyt
- käyttäjätilaisuudet

Melindaan liittyvä käyttäjäviestintä hoidetaan keskitetyn ([melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi)) postilaatikon avulla. Palvelupostilaatikon ylläpito ja päivystys hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Koska postilaatikko hoitaa sekä palvelun sisältöön, tekniikkaan ja myös projektiin kuuluvaa käyttäjäviestintää, eskaloituu palvelupostilaatikosta projektille tehtäviä. Kirjaston liittymisvaiheessa viestintä kirjaston ja projektin välillä on runsasta, ja tämä hoidetaan pitkälti palvelupostin ulkopuolella.

Palvelun laajetessa voimakkaasti tulee tarvetta tehdä erilaisia Melindaan kohdistettuja palautekyselyjä toiminnan kehittämisen pohjaksi. Nämä hoidetaan projektin puitteissa soveltuvin osin samoin kuin Melindan käyttäjätilaisuudet, tiedottaminen ja markkinointiviestintä sekä talonmiehen tuokiot ja paimenkirjeet.

Palvelun tukimallin kehittäminen palvelun laajentuessa kuuluu projektin tehtäviin. Yleisten kirjastojen liittymisten yhteydessä on huomioitava palvelun tukimallin kehittäminen siten, että yhteistyö kolmansien osapuolien (kuten Axiell, Koha-Suomi) kanssa tukipyynnöissä saadaan sovittua asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Korkeakoulukirjastojen järjestelmien uudistuminen on tuonut uusia toimintamalleja näiden kirjastojen palvelun tukemiseen.

Kuvailukäytäntöihin ja -standardeihin liittyvät asiat kuten osallistuminen kansallisiin asiantuntijaryhmiin ja kehittämistyöhön hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa. Projektin tehtävänä on seurata kuvailuasioita, jotta sieltä tuleviin tarpeisiin voidaan varautua projektisuunnittelussa.

Sopimukset ja lisenssit kuten Melindan palvelusopimukset ja ulkoisten toimijoiden kanssa tehdyt sopimukset hoidetaan linjaorganisaation perustoiminnan puitteissa samoin kuin ohjelmistolisensseihin liittyvät asiat. Projektipäällikkö tiedottaa uusien liittyjien palvelusopimus- ja lisenssitarpeista linjaorganisaation vastuuhenkilöitä sekä hankkeen kehittämistoimista mahdollisesti aiheutuvasta muutostarpeesta palvelusopimukseen (kuten uudet sopimusliitteet). Linjaorganisaation vastuuhenkilöiden tulee vastaavasti tiedottaa projektipäällikköä tietoonsa tulevista sopimuksista ja lisensseistä koskevista muutoksista.

Projektin ympäristö

Keskeiset toimijat ja sidosryhmät

Metatietovarantoon liittyviä keskeisiä toimijoita ovat opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) sekä kuvailutiedon tuottajat ja käyttäjät kirjastoissa. Lisäksi yhteistyötahoja ja sidosryhmiä ovat ulkopuoliset kuvailu- ja ennakkotietojen tuottajat sekä metatietovarannon teknisen alustan toimittaja (nyk. Ex Libris, jolla myös Alma-järjestelmä), muiden kirjastojärjestelmien kuten Aurora ja Mikromarc/Axiell, Koha, Sierra/Innovative toimittajat ja palvelininfrastruktuuritoimittaja (CSC) sekä kehittäjäyhteisöt.

Kansalliskirjaston asiantuntijat koskien vapaakappaleprosessia, kansallisbibliografiaa ja -diskografiaa, auktoriteetteja ja sanastoja sekä automaattisen kuvailun, metatiedon ja RDA:n kehitystä muodostavat keskeisen Kansalliskirjaston sisäisen yhteistyötahon. Tarve eri toimijoiden kanssa tehtävälle yhteistyölle arvioidaan tapaus- ja tilannekohtaisesti. Viestintäsuunnitelmassa kuvataan projektin yleinen tiedotus keskeisille toimijoille ja yhteistyötahoille.

Lisäksi on huomioitava Kansalliskirjaston muiden palveluiden/kärkihankkeiden kuten Finna ja Finto sekä muiden metatietopalveluiden projektipäälliköiden ja asiantuntijoiden välinen yhteistyö eri hankkeiden välisten riippuvuuksien tunnistamisessa sekä projektihallinnan ja -työn yhteisten toimintamallien kehittämisessä.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Lopputuloksen ympäristö

Melinda toimii Aleph-järjestelmässä (Ex Libriksen toimittama valmisohjelmisto) omalla teknisellä alustalla, omalla OPAC:illa (loppukäyttäjän/tiedonhakijan verkkokäyttöliittymällä) ja luettelointiohjelmalla (tiedontuottajan käyttöliittymällä). Tietokanta on Oracle-kanta. Melindan ja paikallisten järjestelmien välille rakennetaan tarvittavat rajapinnat.

Aleph-järjestelmä pyritään korvaamaan uudella teknisellä alustalla tulevina vuosina. Uuden teknisen järjestelmän tulisi mahdollistaa nykyistä paremmat edellytykset avoimeen linkitettyyn dataan siirtymiseen sekä paremman yhteentoimivuuden muiden keskeisten kansallisten ja kansainvälisten järjestelmien kanssa.

Riippuvuudet muista projekteista

Melindalla on liityntäkohtia Kansalliskirjaston Finna- ja Finto-palveluihin sekä muihin metatietopalveluihin ja kehittämisprojekteihin. Kansalliskirjaston järjestelmäkokonaisuuden tavoitetilassa päämääränä on järjestelmien ja tietovarantojen määrän ja päällekkäisyyksien vähentäminen sekä järjestelmien nykyistä parempi integraatio. Kokonaisuudessa Finna toimii asiakaskäyttöliittymänä, kokoelmienhallinta on kirjastojärjestelmässä esimerkiksi Koha ja kuvailuympäristönä toimii Melinda (kuva 4).

Kuva 4. Tietojärjestelmäkokonaisuus (Finna-kirjastojärjestelmä-Melinda)

Melinda ja Finna täydentävät toisiaan järjestelmäkokonaisuudessa. Ne eivät ole päällekkäisiä tai toisensa poissulkevia ratkaisuja. Melinda on tiedontuottajan työympäristö ja Finna puolestaan tiedonhakijan väline. Kuvassa 5 on kuvattu Melindan ja Finnan välistä suhdetta tarkemmin.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Kuva 5. Melinda ja Finna

Projektiorganisaatio ja resurssit

Ohjausmenettelyt

Kansalliskirjaston koolle kutsuma Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä (ent. Tiedonhallinnan ohjausryhmä) toimii projektin ylimpänä johtoryhmänä. Siellä käsitellään projektin painopisteitä ja linjauksia. Ryhmässä ovat edustettuina projektin omistaja (KK), eri kirjastosektorit ja tarvittaessa muita keskeisiä yhteistyötahoja. Ryhmän kokoonpano tarkistettiin vuoden 2016 lopussa seuraavaa hankekautta varten ja, se alkoi kokoontua uudella ryhmällä vuoden 2017 alusta. Ryhmän kokoonpanoa ja toimintaa uudistettiin vuoden 2021 alussa, jolloin nimi myös vaihtui. Jäsenet, tehtävät ja säännöt on kuvattu Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän wiki-sivustolla:

<https://www.kiwi.fi/x/iI18Aw>

Metatietovarannon projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmä, ”lähiory”) kokoonpano on Kristiina Hormia-Poutanen (pj.), Lassi Lager, Katri Kananen, Nina Hyvönen ja Minna Olkinuora-Tauru (siht.). Tarvittaessa kutsutaan myös projektin asiantuntijoita tai muiden palvelujen edustajia kokouksiin esittelemään asioita. Ajankohtaisiin projekti- ja resurssiasioihin keskittyvä lähiohjausryhmä kokoontuu säännöllisesti 2-4 viikon välein. Kokouksista pidetään pöytäkirjaa, jotka löytyvät ryhmähakemistosta: P:_h981_kvp\metatietovaranto\lähiory. Lisäksi pidetään lähiohjaus- ja projektiryhmän yhteisiä suunnittelu- ja kehittämiskokouksia tarpeen mukaan, keskimäärin 1-2 kertaa vuodessa.

Vastuut:

- Hyväksyy palvelun kehittämiseen liittyvät suunnitelmat kuten hanke-, etenemis- ja projektisuunnitelmat
- Seuraa projektin edistymistä siten, että projektin kustannukset, aikataulu ja sisältö ovat hyväksyttävissä rajoissa
- Huolehtii projektin riittävästä resursoinnista
- Tukee projektipäällikköä projektin läpiviennissä
- Seuraa, että riskit ovat hallinnassa ja laatu riittävällä tasolla

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

- Käsittelee ja hyväksyy muutokset (issuet) tai edelleen välittää (eskaloi) ne tarvittaville päätöstahoille

Projektin roolit ja vastuut

Projektin omistajalla on kokonaisvastuu projektista ja rahoituksesta.

Vastuut:

Omistaa projektin business casen (liiketoimintaperusteen, kustannus-hyödyt, miksi projektia tehdään).

Määrittelee projektin kokonaistavoitteen ja vision.

Raportoi ja viestii projektin tilanteesta ja edistymisestä rahoittajalle, asiakkaille ja ylitason sidos- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän puheenjohtajana (esim. lähiohjausryhmä).

Tukee projektipäällikköä projektin johtamisessa.

Projektipäälliköllä on kokonaisnäkemys projektista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Johtaa ja organisoii projektin toimintaa.

Vastaa projektin kokonaissuunnittelusta ja suunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Projektin kuvaus, tavoitteet, rajausta ja riskit
- Projektin tuotokset (loputulema)
- Projektin päätehtävät ja jako työpaketteihin ja niiden väliset riippuvuudet
- Riippuvuudet muihin projekteihin
- Priorisointi (projektin sisällä)
- Projektin kokonaisuakataulu

Sopii resursseista ja tarvittavasta osaamisen kehittämisestä esimiesten kanssa.

Sopii projektikäytännöt ja toimintamallit ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa.

Vastaa projektin edistymisestä.

Raportoi projektin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista ohjaus- ja johtoryhmille.

Toimii ohjausryhmän esittelijänä ja sihteerinä (esim. lähiohjausryhmä).

Viestii projektin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Tukee työpakettivastaavia työpaketin suunnittelussa ja läpiviennissä.

Voi osallistua asiantuntijana projektin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Työpaketin vastuuhenkilöllä (työpakettivastaavalla) on kokonaisnäkemys työpaketista ja sen tilanteesta.

Vastuut:

Koordinoi ja organisoii työpakettiin liittyviä asioita.

Vastaa työpaketin suunnittelusta ja työpakettisuunnitelmien dokumentoinnista ja ylläpidosta:

- Työpaketin kuvaus, rajausta ja riskit
- Työpaketin tuotokset
- Tehtävät (osittaminen) ja niiden väliset riippuvuudet
- Tehtävien priorisointi (työpaketin sisällä)
- Tehtävien aikataulut
- Tehtävien työmääräarviot (yhdessä asiantuntijoiden kanssa)

Sopii resursseista projektipäällikön kanssa.

Vastaa työpaketin edistymisestä.

Raportoi työpaketin tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista projektipäällikölle.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Viestii työpaketin tilanteesta projektiryhmälle, asiakkaille ja tarvittaessa muille sidosryhmille.
Voi osallistua asiantuntijana työpaketin toteutukseen muiden asiantuntijoiden kanssa.

Projektin asiantuntijalla on vastuu oman vastuualueensa tehtävistä.

Vastuut:

Vastaa nimettyjen tehtävien suunnittelusta, toteutuksesta ja edistymisestä.

Raportoi tehtävien tilanteesta, edistymisestä, pulmista ja poikkeamista työpakettivastaavalle.

Viestii tehtävien tilanteesta projektiryhmälle ja tarvittaessa muille sidosryhmille.

Projektiryhmä koostuu projektipäälliköstä, työpakettien vastuuhenkilöistä ja projektin asiantuntijoista.
Henkilöllä voi olla projektissa useita rooleja.

Projektiorganisaatio Kansalliskirjastossa

Nimi	Organisaatio/osasto/yksikkö	Rooli/Vastuu
Kristiina Hormia-Poutanen	KVP, palvelujohtaja	Projektin omistaja, lähiohjausryhmä
Minna Olkinuora-Tauru	KVP, Melinda, kehittämispäällikkö	Metatietovaranto-projektin johto, lähiohjausryhmä
Lassi Lager	KVP, Melinda-palvelu tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä, resursointi
Nina Hyvönen	KVP, Yhteentoimivuuden palvelut, tietojärjestelmäpäällikkö	Lähiohjausryhmä
Katri Kananen	KVP, Kansallisbibliografia- palvelut, yksikön esimies	Lähiohjausryhmä
Sisältöasiantuntijat:		
Eeva-Riitta Peltonen	Melinda	
Anneli Renfors	Melinda	
Kaija Kovanen	Melinda	
Jaana Routakangas	Melinda	osa-aik., erikseen sovitut tehtävät
Minna Kantanen	Melinda	pääosin MARC 21, muut erikseen sovitut
Tekniset asiantuntijat:		
Minttu Hurme	Melinda	
Henri Mäkilä	Melinda	
Esa Kaalikoski	Melinda	
Tommi Nieminen	Melinda	tarvittaessa myös SFX
Joni Ollila	Melinda	
Markus Koskimies	Melinda	
Sarianna Silvonen	Melinda	
Nicholas Volk	Melinda	
NN *3	Melinda	Lisäresursointi (alusta ja laadunparannus) 2022 ->
Litännäisprojektit:		
Aatu Nykänen + NN	Kansallisbibliografia	KK metadataprosessi, tunnistepalvelun kehitys
NN * 4	Metatadayksiköt	Lisäresursointi (linkitetty data) 2022 ->

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Kehitystyöt toteutetaan projektiorganisaation puitteissa Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluissa yhteistyössä liittyvien kirjastojen ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kirjastojen käyttöönottoprojektien yhteyshenkilöt löytyvät MYK-wikistä, joka vaatii erillisen kirjautumisen.

Kirjastojen käyttöönottoprojekteilla tulee olla KK:n vastuuhenkilöiden (sisältö ja tekninen) lisäksi aina nimetty vastuuhenkilö myös kirjaston puolella.

Seuraavassa kuvassa (kuva 6) on kuvattu projektin ohjausmalli ja organisaatio sekä tietovirrat eri ryhmien välillä.

Kansallinen metatietovaranto Melinda Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Kuva 6. Projektin ohjausmalli ja organisaatio

Melindan talonmies

Melindan laadunvalvonnasta huolehtii sekä ohjeistusta ja opastusta antavat Melindan talonmiesryhmän jäsenet muiden tehtäviensä ohella. Vetäjänä toimii Anneli Renfors. Muita talonmiehiä ovat Minttu Hurme, Nicholas Volk, Martin Engberg (kansallisbibliografia) ja Tapani Moisio (kansallisdiskografia) sekä tarpeen mukaan Eeva-Riitta Peltonen ja Minna Kantanen sekä muut Melinda-asiantuntijat. Melindan talonmiestoimintaa on kuvattu seuraavassa luvussa kohdassa laadunvarmistus.

Melindan asiakastoiminnot ja –tuki

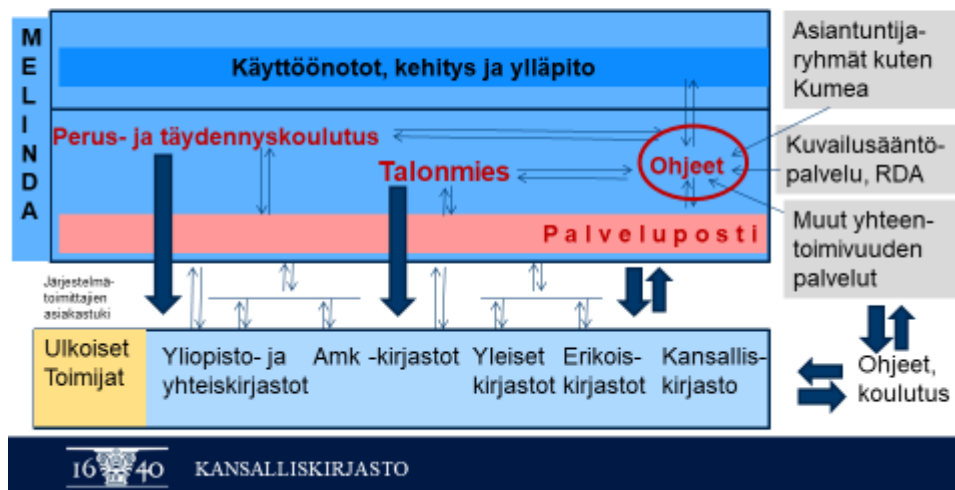
Tiedontuottajien ja uusien yhteistyötahojen määrän koko ajan kasvaessa Melindan asiakastoimintojen ja -tuen merkitys korostuu entisestään. Asiakastuen peruspilari on keskitetty palveluposti. Palvelupostia hoitaa ryhmä, johon kuuluu sekä sisältö että teknistä osaamista (Eeva-Riitta Peltonen, Anneli Renfors, Kaija Kovanen, Sarianna Silvonen, Tommi Nieminen, Minttu Hurme). Talonmiestoiminta sekä perus- ja täydennyskoulutukset täydentävät Melindan palveluvalikoimaa tuotannossa olevien organisaatioiden osalta. Melinda-palveluun ja Melinda-yhteistyössä mukana oleviin tahoihin kohdistuu monia paineita ja vaatimuksia kehittyvän ympäristön kautta. Kehityskohteena on erityisesti ohjeistuksen koordinointiin ja yhdenmukaiseen viestintään liittyvät asiat.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Kansalliskirjaston kuvailusääntö-, muut metatieto- ja yhteentoimivuuden palvelut sekä kansalliset asiantuntijaryhmät (Kumea, Kusti, Sisku, Muusa ja Toiku) tuottavat enenevässä määrin ohjeistuksia, jotka käytännössä usein jalkautuvat Melinda-ympäristössä. Kuvassa 7 näkyy Melindan toiminnot sekä yhteydet ulkoisiin yhteistyötahoihin. Korkeakoulukirjastoissa tapahtuva paikallisjärjestelmien uudistuminen ja eriytyminen kahteen ryhmään (Alma, Koha) on tuonut uudenlaisia haasteita kansallisen kuvailuyhteistyön ja Melindan suuntaan. Kirjastosektorikohtaisten tarpeiden ohella asioita joudutaan jatkossa yhä enemmän ratkaisemaan kirjastojärjestelmäpohjaisesti.

Melindan asiakastoiminnot Tuotannossa olevat organisaatiot

Kuva 7. Melindan asiakastoiminnot ja yhteydet eri tahojen kesken

Projektin suoritusstapa ja työmenetelmät

Dokumentointi ja työmenetelmät

Hankkeeseen/Palveluun liittyvä julkinen kaikille avoin aineisto löytyy Melinda-wikistä:

<https://www.kivi.fi/display/Melinda>

Työryhmille kuten yleisten kirjastojen käyttönotoilta voi olla omia wiki-sivuja, jotka vaativat erilliset käyttöoikeudet.

Kirjastoverkkopalveluiden sisäisenä projektin työhakemistona ja keskeneräisten dokumenttien työstöpaikkana toimii ryhmähakemisto:

P:_h981_kvp\metatietovaranto

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Muiden Kansalliskirjaston palveluiden kanssa yhteistyössä tehtävät asiat, kuten esimerkiksi kuvailupolitiikkaan ja kuvailun ekosysteemin kehitykseen liittyvät suunnitelmat, ovat Kansalliskirjaston sisäisissä Kupoli- ja Kiwi-työtiloissa. Myös Melinda-palveluun ja tekniikkaan liittyvää dokumentaatiota on näissä työtiloissa.

Tehtävienhallinta hoidetaan JIRA-työkalussa. Hankkeen ja palvelun yhteyspostilaatikkona toimii [melinda-posti\(at\)helsinki.fi](mailto:melinda-posti(at)helsinki.fi), johon tulevat viestit ohjautuvat automaattisesti JIRA:n tehtäviksi.

Projektilla on lisäksi käytössä erilaisia sähköpostilistoja päivittäistä tiedonvaihtoa varten kuten Kansalliskirjaston Melinda-ryhmän sisäinen lista. Myös laajempaan asiakasviestintään käytetään sähköpostilistoja. Sisäisessä viestinnässä on kokeilussa myös uusia työkaluja, kuten Slack-pikaviestin.

Laadunvarmistus

Tärkeimmät suunnittelu- ja määrittelydokumentit katselmoidaan ja hyväksytetään lähiohjausryhmässä ja/tai Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmässä. Dokumenteilla käytetään versionhallintaa, jossa

esimerkiksi ensimmäinen luonnos on versio 0.1, hyväksytty on versio 1.0, jatkoversiot 1.1 ->. Seuraava pääversio on 2.0. jne.

Omassa sovellustuotannossa koodin laatu varmistetaan koodi- ja parikatselmoineilla sekä riittävällä dokumentoinnilla. Ohjelmistojen toimivuus varmistetaan riittävällä testauksella, joka kuvataan erillisissä testaussuunnitelmissa.

Melindan sisällön laatu varmistetaan yhtenäisillä kuvailu- ja sovellusohjeilla sekä toimintaohjeilla ja pelisäännöillä. Laadunvarmistus- ja ohjeistustyötä tehdään yhteistyössä kansallisten kuvailuryhmien kanssa, kuten Kumea (Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmä). Melindan talonmieh ohjaa ja opastaa laatuun liittyvissä asioissa (paimenkirjeet, talonmiehen tuokiot, ongelmakohtiin puuttuminen). Lyhyitä pääosin yhden tunnin kestäviä talonmiehen infotuokioita Melinda-yhteisön jäsenille pidetään etäyhteyden välityksellä 4-6 kertaa vuodessa. Niissä tiedotetaan ajankohtaisista Melindaan liittyvistä asioista. Tuokiot voivat olla myös pidempiä erilaisia täydennyskoulutustarpeita palvelevia Extra-tuokioita. Tuokiot ovat olleet erittäin suosittuja, ja ne koetaan tarpeellisiksi.

Melindan tietokannan laatua (väärin yhdistyneet, tuplat) tarkkaillaan ja parannetaan tietokantahuollon toimesta. Automaattisilla massakorjauksilla korjataan systemaattisia virheitä tietokannassa ja vähennetään kirjastojen manuaalisten korjausten määrää. Tuplia poistetaan automatisoidulla tuplakontrollilla.

Käyttöönottokoulutusten ja muiden projektin asiakaskunnalle kohdistuvien tilaisuuksien laatua seurataan palautekyselyillä. Käyttöönottoprojektien onnistumista seurataan sektoreittain tai kirjastoittain tehtävillä asiakaskyselyillä.

Projektityöskentelyn laatua parannetaan projektiosaamisen lisäämisellä (projektivalmennus) ja yhteisillä projektikäytännöillä. Projektinhallinnassa sovelletaan Kirjastoverkkopalveluiden kärkihankkeiden yhteisesti sovittuja toimintamalleja ja käytäntöjä. Ohjeistus löytyy Kiwistä Projektiohjeistus-työtilasta (vain KK:n sisäiseen käyttöön).

Projektin edetessä määritellään tarkemmin lopputuotetta koskevat mittarit ja tunnusluvut. Vuosiraportoinnin yhteydessä kerättäviä tunnuslukuja ovat muun muassa tietokannan koko sekä mukana olevien kirjastojen ja kirjastojen yhteenliittymien/kimppojen määrä.

Projektin seuranta

Projektin seuranta tapahtuu usealla eri tasolla:

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Projektiryhmän kokouksia pidetään kahdesta neljään viikon välein. Niissä käsitellään yhteisiä koko projektia koskevia työn alla tai tulossa olevia asioita sekä työpakettien tilannetta. Kokoonkutsujana toimii kehittämisspäälikkö. Palaverien muistiinpanot vuoden 2022 osalta löytyvät ryhmähakemistosta P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 2022.docx. Edellisten vuosien muistiinpanot löytyvät vastaavista tiedostoista P:\h_981_kvp\metatietovaranto\Melinda projektikokousten muistiot 20xx.doc

Resursointipalavereja pidetään kerran kuussa teknisten asiantuntijoiden kanssa ja tarpeen mukaan sisältöasiantuntijoiden kanssa. Palaverissa on kehittämisspäälikön lisäksi mukana tietojärjestelmäpäälikkö (esimies). Palaverissa käydään läpi resursointisuunnitelman tilanne.

Tavoitteena on

- töiden ja resurssien tasapainottaminen
 - yli/alikuorman välttäminen
- resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille
 - aikatauluissa pysyminen
- osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä
 - varahenkilöjärjestelyt

Palaverissa käydään läpi

- hankkeeseen ja palveluihin liittyvien töiden erottelu
- töiden priorisointi seuraavan jakson (kuukauden) osalta henkilöittäin
- priorisoitujen töiden työmääräarviot vrs. käytettävissä oleva työaika henkilöittäin

Projektinhallintaryhmän (lähiohjausryhmän, ”lähioryn”) kokouksissa seurataan projektin kokonaistilannetta ja siellä käsitellään Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän menevät projektia koskevat asiat ja sieltä tulevat asiat. Lähiohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä on projektin ylimmän tason johtoryhmä, jossa seurataan ja käsitellään projektiin liittyviä päällinjauksia ja isoja kysymyksiä. Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa ohjausmenettelyt.

Lisäksi pidetään tarvittaessa kokouksia asiakasorganisaatioiden ja kirjastosektoreiden kanssa.

Käyttöönottoprojekteissa pyritään säännölliseen tilannekatsaus käytäntöön, jotta varmistetaan asioiden eteenpäin meno. Mitä useampi osapuoli käyttöönotossa on mukana, sitä tärkeämpiä tilanpalaverit ovat riittävän tiedon kulun varmistamiseksi ja etenemisen esteiden poistamiseksi. Käyttöönoton alussa pidetään pidempi aloituskokous (kick off), johon osallistuvat eri tahojen avainhenkilöt. Toistaiseksi kaikki kokoukset, koulutukset ja tilaisuudet järjestetään etäkokouksina (Zoom).

Seurantaraportoinnin perusyksikkö on työpakettitaso. Sen pohjalta koostetaan koko hankkeen seurantaraportti (liikennevalot). Seurantaraportti kertoo työpaketeittain resurssien, sisällön ja aikataulun tilanteen. Työpakettien tilanpäivitys ja seurantaraportti tehdään kerran kuukaudessa.

Muutoksen hallinta

Projektin aikatauluihin, kustannuksiin ja sisältöön vaikuttavat merkittävät muutokset, jotka eivät ole sallituissa rajoissa käsitellään hallitusti muutoksenhallintaprosessin kautta. Projektiryhmä, työpakettivastaava tai projektin asiantuntija tuo muutoksen/pulman (issue) tiedoksi projektipäällikölle, joka vie asian edelleen lähiohjausryhmän käsiteltäväksi. Lähiohjausryhmä hyväksyy muutoksen/pulman (issue), mikäli se on sen vastualueen rajoissa tai edelleen välittää (eskaloi) eri päätöstahoille. Katso myös edellä kuva 6.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Viestintä

Hankkeen viestintäkanavana toimii Melinda-wiki. Lisäksi ajankohtaisista asioista tiedotetaan Talonmiehen tuokioissa ja Kirjastoverkkopalveluiden vakiokanavissa, kuten Missä mennään -webinaarit, uutiskirjeet sekä Kirjastoverkkopäivät. Tarvittaessa julkaistaan myös erillistiedotteita ja uutisia sekä järjestetään tilaisuuksia Melinda-yhteisön jäsenille, kuten Melinda-päivä tai -webinaarit kirjastojen kuvailijoille. Talonmiesviestinnässä käytetään melindacat-sähköpostilistaa.

Melindaa koskevassa viestintäsuunnitelmassa määritellään viestinnän keskeiset tavoitteet, kohderyhmät, kanavat/välineet ja vastuuhenkilöt. Hankkeeseen liittyy runsaasti päivittäistä viestintää asiakkaiden kanssa erityisesti käyttöönottojen yhteydessä.

Projektirakenne ja työpaketit

Työpakettimallin periaatteet

Pääprojektin (hankkeen) työ organisoidaan työpaketeiksi. Tavoitteena on tehostaminen ja läpinäkyvyyden lisääminen kuten

- Hankkeen rakenteen selkiyttäminen
- Päälekkäisen työn minimointi
- Hankkeeseen liittyvän työn tunnistaminen ja rajaaminen
- Työn pilkkominen kokonaisuuksiin, joita voidaan suunnitella, toteuttaa ja seurata

Työpaketteja on kahdenlaisia:

- Yhteiset tukityöpaketit: Koko projektin läpi menevät työpaketit, jotka palvelevat muita työpaketteja. Kesto on tyypillisesti koko pääprojektin ajan. Näihin työpaketteihin kerätään yhteinen työ ja yhteisten prosessien/osien kehitys.
- Erilliset kehitys- ja käyttöönottotyöpaketit: Tiettyjen asioiden kehittämistä ja käyttöönottoa edistävät työpaketit. Näitä voi verrata osa/alaprojekteihin. Kesto on tietyn määräjän.

Kullakin työpaketilla on vastuuhenkilö (työpakettivastaava) ja nimettyjä muita resursseja. Aihealueeseen kuuluva työ kerätään työpaketin alle, pilkotaan kokonaisuuksiin ja kokonaisuudet jaetaan tehtäviin. Tehtäviin liitetään tuotokset, tekijät, aikataulu- ja työmääräarviot.

Työpaketit on lueteltu alla olevassa taulukossa. Työpakettien tarkempi kuvaus on työpakettisuunnitelmassa, jolle on oma pohja. Samaan pohjaan kuvataan työpaketin edistymisen seuranta. Vuosittain voidaan tarpeen mukaan luoda uusia työpaketteja ja päättää vanhoja työpaketteja.

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Työpaketit (2022-) ja niiden vastuuhenkilöt

Työpaketti	Nimi	Vastaava
Tukityöpaketit		
TP 1	Projektin hallinnointi	Minna Olkinuora-Tauru
TP 2	Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	Lassi Lager Minna Olkinuora-Tauru
TP 4	Asiakasyhteistyö, viestintä ja koulutukset	Kaija Kovanen, koulutukset Anneli Renfors, asiakaskumppanit *)
TP 5	Sisällölliset prosessit ja laatu (sis. talonmiestoiminta)	Anneli Renfors
TP 6	Tekniset prosessit ja yhteiset osat	Henri Mäkilä (Minttu Hurme, Joni Ollila) (tekniset asiantuntijat)
TP8	Massamuutokset, konversiot ja analytiikka	Nicholas Volk
Kehitys- ja käyttöönotto työpaketit		
TP 10	Yleisten kirjastojen käyttöönotot	Eeva-Riitta Peltonen ja Minna Olkinuora-Tauru (oto)
TP 10.1	Aurora-kirjastojen käyttöönotot	Eeva-Riitta Peltonen, tekninen osio Henri Mäkilä (Esa Kaalikoski)
TP 10.2	Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat (vaihe 2)	Eeva-Riitta Peltonen, tekninen osio Joni Ollila (Minttu Hurme)
TP 13	Auktoriteettitietokanta Asterin kehitys	NN (Minna Olkinuora-Tauru, oto)
TP 14	Melindan yhteydet ulkoisiin metatiedon tuottajiin (liittyy kuvailun ekosysteemin kehittämiseen)	Minna Olkinuora-Tauru (oto), Nina Hyvönen, Lassi Lager, Katri Kananen (kaikki oto)
TP 16	Erikoiskirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Eeva-Riitta Peltonen ja Minna Olkinuora-Tauru (oto), tekninen osio Henri Mäkilä
TP 17	Teknisen alustan uusiminen -Selvitysvaihe 2021-1H/2022. Jatkosuunnitelma tarkentuu 2022.	Minna Olkinuora-Tauru (oto), Lassi Lager (oto), aihealuekohtaiset ydin- ja arviointiryhmät

*) Melindan asiakaskumppanit asiakasryhmittäin Kaija Kovanen (Alma-kirjastot), Anneli Renfors (KorkKoha-kirjastot, Fikka) sekä Eeva-Riitta Peltonen (yleiset ja erikoiskirjastot)

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Työpakettien kuvaukset

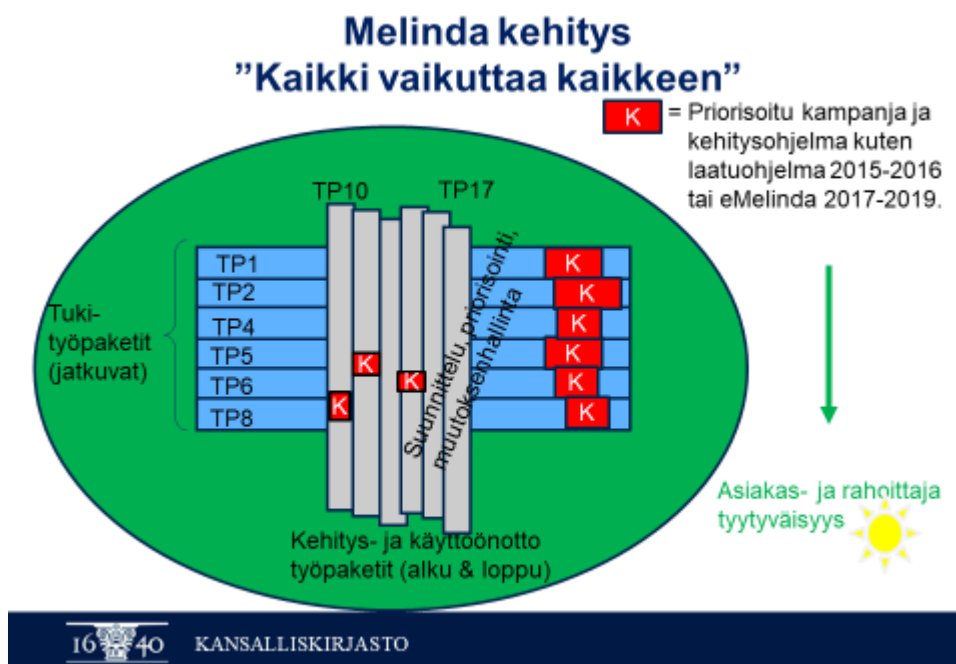
Työpaketti	Kuvaus
Tukityöpaketit	
TP 1 Projektin hallinnointi	Projektin johtoon, hallinnointiin, koordinointiin, suunnitteluun ja seurantaan kuuluvat tehtävät, jotka edesauttavat projektin lopputuleman saavuttamista.
TP 2 Resurssienhallinta (tekniikka, sisältö)	Projektin resurssienhallinnan periaatteiden ja käytäntöjen määrittelyyn ja toteutukseen liittyvät tehtävät. Projektin teknisiin ja sisältöasioihin liittyvien töiden ja resurssien joustava allokointi priorisoiduille töille sekä osaamisen kasvattaminen ja jakaminen henkilöiden välillä. Uusien perehdyttäminen ja pelisäännöt konsulttien kanssa.
TP 4 Asiakasyhteistyö, viestintä ja koulutukset	Melindan asiakaskumppanuusmallin toteutus. Eri asiakasryhmien tarpeiden ja toiveiden kartoitus. Asiakastyytyväisyydestä huolehtiminen. Viestinnän koordinointi ja kehitys. Kokonaiskuvan luominen projektin koulutusasioista, koulutussuunnitelman luonti sekä koulutusten ja tilaisuuksien koordinointi.
TP 5 Sisällölliset prosessit ja laatu	Melindan kuvailun yhteisten ohjeiden ja käytänteiden kehitys tavoitteena sisällön yhtenäistäminen ja laadun parantaminen, kansallisten ja kansainvälisten standardien soveltaminen metatietovarantoympäristössä. Melindan talonmiestoiminta ja sen kehittäminen.
TP 6 Tekniset prosessit ja yhteiset osat	Melindan tekniseen ympäristöön sekä tekniseen alustaan Alephiin liittyvät kehitystehtävät, joiden tuotoksia tarvitaan useiden muiden työpakettien läpiviennissä. Esimerkkinä osakohteiden, rajapintojen, erätuontijärjestelmän, replikointiprosessin tai kuvailijan apuvälineiden kehitys.
TP 8 Massamuutokset, konversiot ja data-analytiikka	Melindan tietokannan laadunparannukseen liittyvät massakorjausajot ja muutokset. Tietokannan konversioiden valmistelu ja toteutus. Massamuutos- ja konversio-ohjelmien kehittäminen. Data-analyysit ja tilastoinnin kehittäminen.
Kehitys- ja käyttöönotto työpaketit	
TP 10 Yleisten kirjastojen käyttöönotot	Yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Yleisten kirjastojen mukaantulojen tickartan ja liittymisprosessin kehittäminen yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Yleisten kirjastojen Melindaan liittyvät kehitysasiat, jotka koskevat monia järjestelmiä.
TP 10.1 Aurora-kirjastojen käyttöönotot	Aurora-kirjastojärjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti.
TP 10.2 Koha-kirjastojen käyttöönotot ja rajapinnat	Koha-järjestelmää käyttävien yleisten kirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja Koha/Täti-luettelointiympäristön välille. Koha-kirjastot liittyvät Melindaan yhdessä käyttöönotossa vuonna 2021. Integraation jatkokehitystä (vaihe 2) vuonna 2022.
TP 13 Auktoriteettitietokanta Asterin kehitys	Auktoriteettien kuvailun tuotanto- ja jakeluympäristön Asterin kehittäminen Melinda-kirjastojen tarpeisiin. Kirjastojen liittymiset Asterin hajautettuun auktoriteettituotantoon.

Kirjastoverkkopalvelut

TP 14 Melindan yhteydet ulkoisiin metatiedon tuottajiin (liittyy kuvailun ekosysteemin kehittämiseen)	Melindan rooli kuvailun ekosysteemin ytimessä. Yhteistyö kirjastojen ja ulkoisten toimijoiden kanssa metatiedon tuotantoprosessin eri vaiheissa kuten ennakko- ja hankintatiedot. Neuvottelut, koordinointi, tavoitetilan määrittely, valmistelu Kansalliskirjaston kuvailupolitiikan mukaisesti.
TP 16 Erikoiskirjastojen käyttöönnotot ja rajapinnat	Erikoiskirjastojen liittyminen mukaan yhteiseen metatietovarantoon ja kuvailutuotannon siirtäminen Melinda-ympäristöön. Rajapintojen ja teknisten edellytysten rakentaminen Melindan ja järjestelmien välille. Hinnoittelumalli. Kirjastoja otetaan mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa etukäteen sovittavan aikataulun ja valitun liittymismallin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa tuttujen järjestelmien kuten Aurora kanssa.
TP 17 Teknisen alustan uusiminen	Teknisen alustan uusimisen suunnitelma tarkentuu vuoden 2021 ja vuoden 2022 alkupuolen aikana tehtävässä selvitysvaiheessa.

Kampanjat ja kehitysohjelmat

Projektissa voi olla käynnissä tiettyyn ajankohtaiseen teemaan liittyviä priorisoituja kampanjoita tai kehitysohjelmaa, jotka kestävät määrärajan. Näitä ei hallinnoida omassa työpaketissa, koska niihin liittyviä tehtäviä saattaa olla lähes kaikkien työpakettien aihepiirin alueella. Kehittämisspäällikkö koordinoi kehitysohjelmaa, ja työpakettien vastuuhenkilöt vastaavat omiin työpaketteihinsa sijoittuvien tehtävien etenemisestä. Priorisoitujen kampanjoiden ja kehitysohjelmien tavoitteena on tarttua tärkeisiin esiin nouseviin ajankohtaisiin teemoihin ja tuoda ratkaisuja ongelmakohtiin sekä siten lisätä Melinda-kirjastojen ja Melindassa työskentelevien kuvailijoiden asiakastytyväisyyttä. Tyypillisesti kimmoke kampanjan tai kehitysohjelman käynnistämiseen syntyy erilaisten asiakas-, palaute- tai kartoituskyselyjen tulosten pohjalta, ja niistä esiin nousevista kehittämiskohteista. Kampanjat ja kehitysohjelmat edellyttävät voimakasta priorisointia projektin sisällä, mutta mahdollistavat hallitun ja nopean keinon tarttua ongelmakohtiin. Koko Melinda-yhteisön sitoutuminen kampanjan tai kehitysohjelman tavoitteisiin on myös keskeisessä roolissa. Tämän vuoksi viestinnän merkitys näissä tilanteissa korostuu. Vuosina 2015-2016 toteutettiin Melindan laatuohjelma ja vuosina 2017-2019 eMelinda –kehitysohjelma. Kuvassa 8 näkyy projektirakenne eri osa-alueineen.

Kuva 8. Projektirakenne, työpaketit ja kampanjat/kehitysohjelma

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

Projektin riskit ja niihin varautuminen

Riskianalyysi

Nro	Riskin kuvaus	Toiminta ja vastuutaho riskin toteutuessa (vastuutahot eivät ole lueteltu vastuujärjestyksessä)	Toimenpiteet riskin toteutumisen ehkäisemiseksi	Todennäköisyys (T=1..3)	Vaikutus (V=1..3)
	Projektiriskit				
1.	Projektin sisältöön, rajaukseen ja vaiheistukseen liittyvät rajapinnat muiden projektien kanssa	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtajat, kehittämisspällikköt)	Selkeät vastuut, viestintä, ohjaus- ja johtoryhmät, visio/strategia kokonaisuudesta	3=suuri	3=suuri
2.	Projektin tavoitteen käsittäminen eri tahoilla, yhteinen ymmärrys on puutteellinen	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspällikkö)	Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän rooli yhteisen ymmärryksen vakiinnuttamisessa, viestintä tavoitteista eri sektoreilla	2=keski-taso	2=keski-taso
3.	Projektin sisäisen ja ulkoisen yhteistyön onnistumiseen liittyvät riskit	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämisspällikkö, projektin henkilöt ja keskeiset toimijat)	Riittävät mahdollisuudet projektiin osallistumiseen varmistettu, tavoitteen selkiyttäminen	2=keski-taso	2=keski-taso
	Henkilöriskit				
4.	Resurssit palvelun kehittämisen, koulutuksen, tuen ja ylläpidon osalta, rekrytoinnin vaikeus. Perehdyttäminen vie paljon aikaa.	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, esimies, kehittämisspällikkö)	Prioriteettien uudelleen määrittäminen ja aikataulun uudelleen suunnittelu, resurssitarpeen tarkistus, selvitetään vaihtoehtoiset resursointitavat	3=suuri	3=suuri
5.	Osaamisen keskittyminen, puutteelliset varahenkilöjärjestelyt	Kansalliskirjasto (Esimies, kehittämisspällikkö, asiantuntijat)	Töiden aktiivinen jakaminen eri henkilöille ja uusien henkilöiden perehdytys, riittävä resursointi, dokumentointi ja JIRAn hyödyntäminen	3=suuri	3=suuri
6.	Projektiin osallistuvilla henkilöillä ei jää suunnitelmien	Kansalliskirjasto (Esimies,	Töiden priorisointi, otetaan huomioon	3=suuri	3=suuri

Kirjastoverkkopalvelut

	mukaisesti aikaa projektiin päivittäiseltä työltään, ohi suunnitelmien tulevat muut työt	kehittämispäällikkö)	aikataulutuksessa		
	Toimintamalliin liittyvät strategiset riskit				
7.	Etuja ja hyötyjä ei pystytä osoittamaan ja viestimään riittävän selvästi eri asiakasryhmille	Kansalliskirjasto (Tulosaluejohtaja, kehittämispäällikkö, viestinnän vastaava, asiakasvastaavat)	Tunnuslukujen kerääminen, analysointi ja esittely sekä kehittäminen yhteistyössä käyttäjätahojen kanssa, Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmän rooli viestinnässä, proaktiivinen viestintä eri vaiheissa, positiivisten esimerkkien vaikutus	2=keski-taso	2=keski-taso
	Ulkoiset riskit				
8.	Loppukäyttäjien epärealistiset odotukset	Kansalliskirjasto	Hyvä viestintä, kehityksessä ja koulutuksessa huomioiminen	2=keski-taso	1=pieni
9.	Organisaatioiden sitoutumisen puute kansallisiin palveluihin paikallisjärjestelmien uusiutumisen jälkeisessä tilanteessa	OKM, Kansalliskirjasto, kirjastojen eri yhteistyötahot	Aktiivinen yhteydenpito ja viestintä, organisaatioiden tarpeiden täyttäminen, organisaatiokohtainen yhteistyö ja kehitykseen osallistavat toiminnot	3=suuri	3=suuri
10.	Kirjastokentällä tapahtuvat muutokset (kuten kirjastojen yhdistymiset tms) vaikuttavat liittymisaikatauluihin ja resursseihin	Kirjastot, Kansalliskirjasto	Aikataulun ja resursoinnin uudelleen suunnittelu	2=keski-taso	1=pieni
	Tekniset riskit				
11.	Palvelun hidas toimivuus, hitaat vasteajat, hidas aineistojen siirtoprosessi	OKM/CSC, järjestelmätoimittaja, Kansalliskirjaston palvelun tuki ja ylläpito	Varmistetaan resurssien riittävyys, käytettävyyden ja teknisen toimivuuden kattava testaus, palvelinympäristön tehokkuuden varmistaminen	2=keski-taso	2=keski-taso
12.	Ohjelmiston toimivuuteen	Kansalliskirjasto,	Vaihtoehtoiset	2=keski-	2=keski-

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

	liittyvien ongelmien ratkonta (ohjelmistotoimittajan haluttomuus ylläpitoon/kehittämiseen)	järjestelmätoimittaja	ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	taso	taso
13.	Ohjelmisto ei tue teknisiä standardeja	Kansalliskirjasto, järjestelmätoimittaja	Vaihtoehtoiset ratkaisut, pidemmällä aikavälillä uusi alusta	2=keski-taso	1=pieni
14.	Vaatimukset/Toiminnallisuudet muuttuvat toteutuksen aikana	Kansalliskirjasto	Priorisointi, aikataulut	1=pieni	1=pieni
	Muuta				
15.	Paikallisten kirjastojärjestelmien toimittajien rajapinnat eivät toimi Melindaan	Yhteistyö toimittajien kanssa ongelmien ratkaisemiseksi, toimittajien rajapinnoista vastaavat projektihenkilöt	Tiivis yhteydenpito toimittajien organisaatioiden eri tasojen kanssa, sopimusteknisten asioiden käyttö	2=keski-taso	3=suuri
16.	Kuvailukäytäntöjen uudistuminen, sujuvoittaminen ja keventäminen, jalkauttaminen Melinda-kuvailussa	Kansalliskirjasto, kirjastot, asiantuntijaryhmät	Panostetaan ohjeistukseen, koulutukseen	2=keski-taso	2=keski-taso
17.	Tietokannan laadun heikkeneminen (aineistosiirot, tiedontuottajien määrän kasvu, ulkoisilta toimijoilta saatava metatieto)	Kansalliskirjasto, kirjastot, ulkoiset toimijat	Automaattiset laadunvarmistus välineet, massakorjaukset, pelisääntöjen tarkistus, ohjeistus, koulutus, talonmies	3=suuri	2=keski-taso

Yhteenveto riskeistä

Hankkeen läpiviennin suurimmat riskit kohdistuvat henkilöriskeihin. Rekrytoinnin vaikeus ja hitaus on haitannut uusien resurssien hankintaa niin poislähteneiden tilalle kuin uusia tarpeita varten. Laajan ja monimutkaisen palvelukokonaisuuden perehdyttäminen vie aikansa. Vaihtoehtoiset resursointitavat kuten konsulttien käyttö teknisessä kehityksessä voivat tuoda hetkellistä apua tähän mutta se on kallis tapa eikä toimiva pitkässä juoksussa. Osaamisen keskittyminen, useiden henkilöiden rinnakkaiset muut ja ohi suunnitelmien tulevat työtehtävät asettavat isoja haasteita projektityöskentelylle ja tehtävien priorisoinnille. Siirtyminen perinteisestä linjatyöstä projektikulttuuriin on vaatinut edellisen hankekauden aikana merkittävää muutosta ajatusmalleihin ja toimintatapoihin. Parempaan suuntaan on menty, mutta tehtävää on vielä esimerkiksi työmääräarvioiden pitävydessä.

Metatietovaranto-ajatusmallin kokonaistavoitteen ("yhteinen metatietovaranto Suomen kirjastoille") kannalta merkittäviä riskejä tulevaisuudessa liittyy organisaatioiden sitoutumiseen kansallisia palveluja kohtaan paikallisjärjestelmien uudistuttua. Riskejä liittyy myös rajapintojen rakentamiseen ja toimivuuteen paikallisjärjestelmien järjestelmätoimittajien kanssa. Tiedontuottajien määrän kasvu ja mittavat aineistosiirot (loadit) sekä kuvailun ekosysteemiin liittyvien ulkoisten toimijoiden kautta saatavat metatiedot aiheuttavat riskin tietokannan laadun osalta. Huomioitavia (keskitason) riskejä aiheuttavat kuvailukäytännöissä tapahtuvat muutokset. Riskejä liittyy myös palvelun toimivuuteen ja käytettävyyteen Melindan teknisen alustan

26.11.2021

Kirjastoverkkopalvelut

näkökulmasta. Oheisessa riskikartoituksessa ei ole kuvattu Melindan teknisen alustan uudistamiseen liittyviä riskejä. Ne kuvataan myöhemmin siinä vaiheessa, kun kokonaisuuden toteutussuunnittelu tehdään.

Liitteet:

Liite 1: Työpakettisuunnitelmat ja edistymisen seuranta

Työpakettisuunnitelmat ovat ryhmähakemistossa P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat 2020-2024.